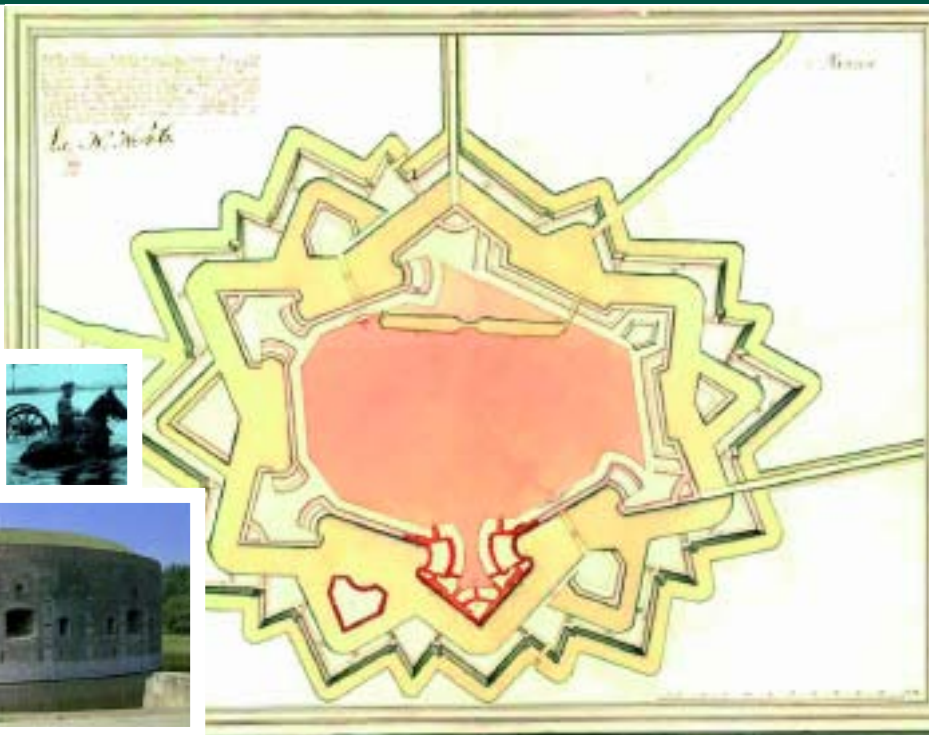

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een nationaal project.
De uitwerking van enveloppe 1: Vechtstreek-Noord vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Holland in samenwerking met

UITVOERINGSPROGRAMMA

Nieuwe Hollandse Waterlinie in de Vechtstreek-Noord

Erfgoed in een toekomstperspectief

UITVOERINGSPROGRAMMA

Nieuwe Hollandse Waterlinie in de Vechtstreek-Noord

Erfgoed in een toekomstperspectief

Inhoudsopgave

- 5 **1 Inleiding**
  - 1.1 Inleidend
  - 1.2 Water als bondgenoot
  - 1.3 Nieuwe kansen voor de Linie
  - 1.4 Bestuursovereenkomst
  - 1.5 Relatie met de Stelling van Amsterdam

- 9 **2 Enveloppe 1, Vechtstreek-Noord**
  - 2.1 Deelnemers enveloppe-cie
  - 2.2 Contouren enveloppe 1
  - 2.3 Objecten behorende tot enveloppe 1
  - 2.4 Gewenst resultaat

- 11 **3 Doelen en ambities**
  - 3.1 Inleidend
  - 3.2 Doelstellingen
  - 3.3 Ambities

- 13 **4 Uitvoeringsstrategie en autonome ontwikkelingen**
  - 4.1 Inleidend
  - 4.2 Uitvoeringsstrategie
  - 4.3 Randvoorwaarden
  - 4.4 Autonome ontwikkelingen
  - 4.5 Risico's en bedreigingen voor onze enveloppe

- 17 **5 Project- en uitvoeringsplannen**
  - Project 1 Fort Pampus
  - Project 2 Fort Werk IV
  - Project 3 Fort Uitermeer
  - Project 4 Ontwikkelen toeristisch-recreatief arrangement
  - Project 5 Educatief Programma
  - Project 8 Muizenfort
  - Project 9 Westbatterij
  - Project 10 Schansen
  - Project 11 Fort H
  - Project 12 Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn
  - Project 13 Realiseren routestructuur Vechtstreek-Noord

- Project 14 Beheervisie Naarden-Vesting
- Project 15 Ontwikkeling open schootsvelden binnen stadsgezicht Naarden-Vesting
- Project 16 Ontwikkelen bezoekerscentrum Naarden-Vesting
- Project 17 Fort Hinderdam
- Project 18 Realiseren verbindingen over het Amsterdam-Rijnkanaal
- Project 19 Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel A1 - Vecht
- Project 20 Ontwikkelen Naardertrekvaart
- Project 21 Noodberging Keverdijkse Polder
- Project 22 Benutten kansen groepsschuilplaatsen

59 6 **Samenvatting**

- 6.1 Samenvatting
- 6.2 Visie per cluster
  - 6.2.1 Versterken van een herkenbaar Waterlinieprofiel
  - 6.2.2 Ontwikkelen en profileren van de Waterlinie als een liefhebberslandschap
  - 6.2.3 Realiseren van een economisch duurzaam gebruik in en voor de Waterlinie

65 7 **Financiële consequenties**

- 7.1 Investeringsbehoefte
- 7.2 Financieringsmogelijkheden

67 8 **Organisatie en vervolg**

- 8.1 Organisatie
- 8.2 Vervolg

69 **Bronnen**

71 **Bijlagen**

- 1 Status enveloppe 1 Vechtstreek-Noord
- 2 Contactpersonen per project
- 3 Projectplan project 4
- 4 Plan van aanpak project 12
- 5 Plan van aanpak project 20
- 6 Projectplan project 22

1 Inleiding

1.1 Inleidend

Nederland is beroemd om haar eeuwenlange strijd tegen het water. Echter, het water was ook een bondgenoot. In tijden van oorlog liet men opzettelijk land onder water lopen om de vijand tegen te houden. Een bekende Waterlinie in ons land is de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deze verdedigingslinie van 85 kilometer lengte loopt van de voormalige Zuiderzee bij Muiden tot aan de Biesbosch. Zij lag als een beschermende krans rondom de steden van Holland en Utrecht. De Waterlinie is drie tot vijf kilometer breed.

Fig 1 Nieuwe Hollandse Waterlinie

Na de tweede wereldoorlog heeft de Nieuwe Hollandse Waterlinie haar verdedigende functie verloren. In de loop der jaren zijn steeds meer elementen uit de Nieuwe Hollandse Waterlinie verdwenen of in verval geraakt.

1.2 Water als bondgenoot

In Nederland is water vaak benut als verdedigingsmiddel. De Romeinen gebruikten de Rijn als rijksgrens en verdedigingslinie. In de Middeleeuwen werden rondom kastelen en steden grachten gegraven om tegenstanders te weren. Dankzij de Oude Hollandse Waterlinie kon in 1672 de opmars van het Franse leger worden gestopt.

Tussen 1815 en 1885 onderging het verdedigingsstelsel een flinke verbetering: de Nieuwe Hollandse Waterlinie werd aangelegd. Het verschil met de Oude Hollandse Waterlinie was dat de Linie nu ook de stad Utrecht beschermde en bovendien beter bestand was tegen moderne aanvalswapens.

Een klein laagje water, gemiddeld maar veertig centimeter diep, was genoeg om het land verraderlijk en moeilijk begaanbaar te maken voor mensen, voertuigen en paarden. Tegelijkertijd was het te ondiep om per boot te bevaren. Omstreeks 1870 kon de Waterlinie binnen een kleine drie weken onder water gezet worden dankzij een slim systeem van sluisen, dijken en inundatiekanalen. Op zwakke punten werd de natuurlijk verdedigingslinie versterkt door forten, kazematten en schuilplaatsen. De Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft vijf vestingsteden: Muiden, Weesp, Naarden, Gorinchem en Woudrichem.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft nooit haar waarde als verdedigingslinie echt kunnen bewijzen, maar is wel drie keer (gedeeltelijk) in staat van verdediging gebracht. De eerste keer was in 1870 toen de Frans-Duitse oorlog dreigde uit te draaien op een Europese oorlog. De tweede keer was tijdens de Eerste Wereldoorlog en de laatste keer in 1939 toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak.

1.3 Nieuwe kansen voor de Linie

In 1999 brachten de ministeries OCW, VROM, LNV en V&W de Nota Belvédère uit. De intentie van deze Nota is de cultuurhistorie volwaardig en vroegtijdig te betrekken bij de inrichting van de ruimte van Nederland. Cultuurhistorie is hier het verzamelbegrip van archeologie, monumentale bouwkunst en historische geografie. 'Behoud door ontwikkeling' is het adagium van Belvédère. Cultuurhistorie moet een inspiratiebron zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen. Om te laten zien hoe cultuurhistorie kan doorwerken in de ruimtelijke inrichting heeft het Rijk de Nieuwe Hollandse Waterlinie als nationaal project gelanceerd. Deze impuls is de Waterlinie toegekend enerzijds vanwege de complexe bestuurlijke opgave (de samenwerking tussen 5 departementen, 5 provincies, 26 gemeenten en 5 waterschappen), anderzijds vanwege de complexe ruimtelijke opgave.

Het in 1999 opgerichte Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft in vijf jaar tijd een ruimtelijk plan voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie gemaakt en afgestemd met vele partijen: het Linieperspectief 'Panorama Krayenhoff'. Deze ruimtelijke inrichtingsopgave is begin 2005 planologisch verankerd in de Nota Ruimte. De Waterlinie is hierin aangewezen als een van de 20 Nationale Landschappen en maakt deel uit van de ruimtelijke hoofdstructuur van Nederland. Tot slot is de Nieuwe Hollandse Waterlinie voorbeeldproject in het Actieprogramma Ruimte en Cultuur.

In de ruimtelijke visie van het Linieperspectief zijn zeven projectenveloppen aangewezen. Hierin worden de maatregelen uit het ontwikkelingsprogramma op een operationeel niveau gebracht. Het uitvoeringsprogramma bestaat doorgaans uit perspectieven voor bouwwerken in de omgeving, de hoofdverdedigingslijn, de aangrenzende inundatievelden en één of meer verdichtingsvelden. Projecten die de gehele lengte van de Nieuwe Hollandse Waterlinie bestrijken komen in alle enveloppen voor. Hieronder vallen o.a. het beeldmerk voor de Hollandse Waterlinie, de recreatieve routes en de robuuste ecologische verbinding.

1.4 Bestuursovereenkomst

Op 1 september 2005 tekenden de vijf betrokken ministeries en provincies een bestuursovereenkomst die de basis vormt om gezamenlijk de Nieuwe Hollandse Waterlinie te ontwikkelen. Nu de bestuursovereenkomst een feit is, zullen provincies samen met gemeenten en waterschappen de ambitie doorvertalen naar lokaal beleid. Ook publieke en private partijen zullen hierbij worden betrokken. Na het opstellen van deelplannen en het bijeenbrengen van de benodigde investeringen, kan de uitvoering op grote schaal beginnen. Het gehele proces loopt tot circa 2020 en geschiedt onder regie van de Liniecommissie én de vijf provincies in het Waterliniegebied.

1.5 Relatie met de Stelling van Amsterdam

In de Vechtstreek-Noord heeft de Nieuwe Hollandse Waterlinie overlap met een andere beroemde Linie, de Stelling van Amsterdam. De forten en Linieonderdelen in dit deel van Noord-Holland (van Pampus tot en met Hinderdam) hebben een dubbel-functie gehad voor zowel de Stelling van Amsterdam als de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Beide linies zijn historisch gezien dan ook nauw aan elkaar gelieerd.

De Stelling van Amsterdam is een verdedigingslinie die gebouwd is tussen 1870 en 1920 en rondom Amsterdam ligt. Zij is 135 kilometer lang, bestaat uit 42 forten en vele dijken, dammen en sluisen. De Stelling van Amsterdam is nooit als dusdanig gebruikt vanwege de snel voortschrijdende militaire techniek. De forten en infrastructuur bleven echter bewaard, waardoor een uniek monument van defensieve en waterstaatkundige techniek is ontstaan.

Op provinciale voordracht werd de Stelling van Amsterdam in 1996 toegevoegd aan de lijst van het Werelderfgoed van de UNESCO en behoort hiermee tot de 600 meest waardevolle culturele erfgoederen ter wereld.

Waar voor de ontwikkeling van de Nieuwe Hollandse Waterlinie een nationaal projectbureau is opgericht dat

zetelt in Utrecht, is er voor de Stelling een programmabureau Stelling van Amsterdam actief bij de provincie Noord-Holland in Haarlem. En waar de Nieuwe Hollandse Waterlinie werkt met 'Panorama Krayenhoff', heeft de Stelling van Amsterdam het 'Gebiedsprogramma 2005-2008' ontwikkeld. In dit programma staan doelstellingen geformuleerd voor de stellingzone. Deze doelen zijn als volgt;

- Behoud van de ruimtelijke samenhang tussen de verschillende (deels beschermde) onderdelen van de Stelling van Amsterdam.
- Versterken van de herkenbaarheid en de gebruikswaarden van het monument.

Om deze doelen te bereiken beoogt de Stelling van Amsterdam in 2020 de volgende resultaten te hebben bereikt:

Fig. 2 De Stelling van Amsterdam

- De Stelling van Amsterdam is in de beleving van Nederlanders en buitenlanders een herkenbaar, samenhangend gebied met enkele specifieke attracties. Het gebied is wezenlijk versterkt door het toevoegen van nieuwe blauwgroene en rode functies. In het Streekplan Noord-Holland Zuid is de omvang en de aard daarvan aangegeven.
- De meerderheid van de fortcomplexen kent een goede publieke toegankelijkheid.
- De economische benutting van de Stelling is versterkt. Er zijn nieuwe economische activiteiten toegevoegd, die tezamen met de vergrootte publieke toegankelijkheid, een aantoonbare economische impuls voor de Stellingzone betekenen.
- In elk van de drie deelgebieden Noord, West en Zuid is minimaal één locatie waar de historie en de werking van de Stelling van Amsterdam, alsmede de huidige waarden kunnen worden gedemonstreerd (virtueel en/of fysiek). Eén van deze locaties geldt daarbij als (inter)nationaal bezoekerscentrum.
- Het merendeel van de kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam – hoofdverdedigingslijn, fortterreinen, kringenwetboerderijen, inundatiewerken en (gedeelten van) de inundatiegebieden – zijn goed bereikbaar en onderling verbonden door diverse recreatieve routes;
- De Stelling van Amsterdam heeft als Werelderfgoed actuele betekenis in de ruimtelijke ordening rond de hoofdstad. De kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam zijn door het ruimtegebruik duurzaam gegarandeerd en planologisch vastgesteld.
- Het beheer en de exploitatie van de kenmerkende onderdelen van de Stelling van Amsterdam is op een duurzame wijze verankerd.

Een groot deel van de doelstellingen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie sluit aan bij de doelstellingen van de Stelling van Amsterdam. De Stelling en de Linie trekken in dit gebied dan ook samen op en beide projecten kunnen hiermee tot uitvoering worden gebracht.

2 Enveloppe 1, Vechtstreek-Noord

2.1 Deelnemers enveloppe commissie

Op 20 april 2005 heeft gedeputeerde mw. R. Kruisinga, als voorzitter van de enveloppe commissie Vechtstreek-Noord, betrokken gemeenten alsmede enkele belangrijke partijen uit het gebied een uitnodiging voor deelname aan de enveloppe commissie gezonden. Sinds april 2005 komt de enveloppe commissie periodiek bij elkaar om de ambities en strategie voor dit gebied te bespreken. De enveloppe commissie Vechtstreek-Noord bestaat uit de volgende deelnemers:

Provincie, gemeente, instantie	Naam
Gedeputeerde provincie Noord-Holland	mw. Kruisinga (voorzitter)
Gemeente Muiden	hr. Mackay (tot maart 2006) hr. Winnubst
Gemeente Naarden	hr. Van Dulm (tot maart 2006) hr. Van den Maagdenberg
Gemeente Wijdmeren	hr. Nagel (tot maart 2006) hr. Bijl
Gemeente Bussum	hr. Gouka
Gemeente Weesp	hr. Stevens (tot maart 2006) hr. Fleming
Natuurmonumenten	hr. Provoost
Hoogheemraadschap AGV	hr. Hubbeling (†)
LTO Noord	hr. Post

Gedeputeerde dhr. Van Bergen van provincie Utrecht is agendalid, alsmede dhr. van Woerkom (ambtelijk) van de gemeente Hilversum. De agendaleden kunnen aanschuiven indien zij dit wenselijk achten. Vanuit de provincie zijn ambtelijk Nanette van Goor (projectverantwoordelijke) en Mariëlle Pfann (pro-

jectleider) betrokken bij dit project. Vanuit het nationaal projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie is Paul Berends de contactpersoon.

De bijeenkomsten vinden doorgaans bij het Gewest Gooi- en Vechtstreek plaats alwaar, vanuit het Gewest, Eugenie Albertis zitting heeft in de enveloppe commissie. Bij het tot stand komen van dit rapport is samengewerkt met bureau Leisure Result.

Naast de commissieleden en agendaleden zijn er ook nog de zogenoemde 'derdelijns' betrokkenen, die wij periodiek op de hoogte houden van de vorderingen omtrent het project. De derdelijns betrokkenen zijn

partijen als de Vechtplassencommissie, Gooisch Natuurreservaat, Stichting Pampus, Stichting Fort werk IV, KNSF, Projectgroep Fort Uitermeer, Kamer van Koophandel Eemland, ANWB, Staatsbosbeheer en de Agrarische Natuurvereniging Vechtvallei.

2.2 Contouren enveloppe 1

De enveloppe Vechtstreek-Noord loopt vanaf Muiden in zuidelijke richting tot aan de Horstermeerpolder. In het westen wordt deze begrensd door de rivier de Vecht, in het oosten door de zandgronden van het Gooi. Zie de kaart hierna voor een overzicht.

Ten zuiden van de enveloppe Vechtstreek-Noord, bij de rode lijn, begint de enveloppe Vechtstreek-Zuid. In deze enveloppe, welke aan de provincie Utrecht geadresseerd is, ligt ook nog een klein deel van het grondgebied van Noord-Holland. De afspraak is dat de provincie Utrecht hiertoe nauw contact onderhoudt met de provincie Noord-Holland en vice versa.

2.4 Gewenst resultaat

De doelstelling binnen de enveloppe is het in samenwerking concretiseren en realiseren van de opgave zoals verwoord in het Linieperspectief 'Panorama Krayenhoff'. De opdracht is om de ambitie te kwantificeren en te kwalificeren en de strategie (nodig om de ambitie te realiseren) op te stellen, nader te specificeren, aan te vullen en waar nodig te verbeteren. Het definitieve resultaat van het project is de realisatie van het Linielandschap zoals bedoeld in Linieperspectief 'Panorama Krayenhoff'. Het resultaat is opgebouwd uit de resultaten van de diverse projecten. In 2020 moet het Linieperspectief gerealiseerd zijn.

2.3 Objecten behorende tot enveloppe 1

Binnen de enveloppe Vechtstreek-Noord vallen circa 140 objecten, van duikers, groepsschuilplaatsen en houten huizen tot forten en vestingen. De volgende forten en vestingen maken onderdeel uit van de enveloppe:

- Fort Pampus^{*)}
- Fort Hinderdam^{*)}
- Westbatterij Muiden^{*)}
- Fort Ronduit
- Muiderslot^{*)}
- Vesting Naarden
- Vesting Muiden^{*)}
- Werken aan de Karnemelksloot
- Vesting Weesp^{*)}
- Offensief voor Naarden (fort Werk IV)
- Fort Uitermeer^{*)}
- Infanteriestelling bij Naarden

^{*)} Is ook onderdeel van de Stelling van Amsterdam

3 Doelen en ambities

3.1 Inleidend

De enveloppe commissie Vechtstreek-Noord heeft zich het afgelopen jaar gebogen over de ontwikkelingsmogelijkheden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in haar gebied. Hierbij heeft ze de opgaven, gesteld in Panorama Krayenhoff, afgezet tegen de huidige ontwikkelingen en wensen in de Vechtstreek-Noord. Zodoende is de commissie gekomen tot de volgende ambities en heeft zij zichzelf onderstaande doelen en strategie gesteld om in 2020 bereikt te hebben.

3.2 Doelstellingen

Om de ambities te kunnen realiseren zijn de volgende punten van belang in de enveloppe:

- Een goede communicatie met alle maatschappelijke en ambtelijke organisaties tot stand brengen als essentiële voorwaarde voor het welslagen van onze uitvoeringsaspiraties;
- De kwaliteitscriteria, zoals geformuleerd door de Liniecommissie onverkort overnemen en de projectvoorstellen daaraan al globaal toetsen. Deze zijn:
  - Eenheid (in de Linie) en verscheidenheid (in lokale uitwerking).
  - Sfeer is ruw, robuust, grootschalig, geheimzinnig en verhalend.
  - De hoofdverdedigingslijn is een ruggengraat.
  - Landschappelijk en functioneel contrast oost en west.
  - Alle (groepen) van objecten doen mee (in relatie tot elkaar en omgeving).
  - Sociaal maatschappelijke betrokkenheid (toegankelijk, initiatiefrijk, economisch duurzame

activiteiten gekoppeld aan de Nieuwe Hollandse Waterlinie).

3.3 Ambities

Onderstaand overzicht geeft de projecten en de prioritering van de projecten weer, die we in de Vechtstreek-Noord willen gaan realiseren. In dit overzicht is rekening gehouden met de ILG-tranches van 2007-2014 en 2014-2021.

3.4 Uitwerking opgaven:

1 ■ Opgaven met een hoge prioriteit en realiseerbaar op korte en langere termijn (vóór 1 januari 2014)

Nr.	Gemeente	Fort/onderdeel	Korte omschrijving opgave	Doorlooptijd
1	Muiden	Fort Pampus	Bestendigen en ontwikkelen forteiland Pampus	2005-2007
2	Bussum	Fort Werk IV	Restauratie Fort Werk IV	2005-2008
3	Weesp	Fort Uitermeer	Consolideren en recreatief ontwikkelen fort Uitermeer	2005-2009
4	Muiden, Weesp, Naarden, Bussum	Vestingsteden plus tussenliggend gebied	ontwikkelen recreatief, toeristisch arrangement	2005-2007
5	Alle	Forten Uitermeer, Hinderdam, Werk IV, Spion en Kijkuit, sluizen	Educatief Programma	2006-2007
6	Loenen	Tussenliggend gebied	Fietsveer Nigtevecht	2006-2007
7	Muiden	Muiderslot	Realiseren nieuwe bezoekersroutes in het slot	2005-2007
8	Muiden	Muizenfort	Ontwikkeling Muizenfort	2005-2008
9	Muiden	Westbatterij Muiden	Restauratie en herbestemming fort i.r.t. ontwikkeling KNSF terrein	2005-2008
10	Weesp	Schansen	Recreatieve impuls van de Schansen	2005-2008
11	Muiden	Fort H.	Realiseren horecavoorzieningen	2005-2008
12	Muiden, Weesp	Op twee punten	Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn Zuiderzeedijk in Muiden-oost en bij fort Uitermeer in Weesp	2007-2014
13	Alle	Hele gebied	Realiseren van een routestructuur in de Vechtstreek-Noord	2007-2014
14	Naarden	Vesting Naarden	Voltooien beheervisie Naarden-Vesting	2007-2014
15	Naarden	Vesting Naarden	Ontwikkelen open schootsvelden binnen beschermd stadsgezicht	2007-2014
16	Naarden	Vesting Naarden	Bestendigen en ontwikkelen pleisterplaats Naarden	2007-2014
17	Wijdmeren	Fort Hinderdam	Vergroten beleefbaarheid fort Hinderdam	2007-2014
18	Alle	Amsterdam Rijnkanaal	Realiseren van verbindingen over het Amsterdam Rijnkanaal	2007-2014
19	Muiden/Weesp	Aqua-Ecoduct in de vorm van een tunnel	Het leggen van een Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel om de Vecht vrij te maken.	2007-2014
20	Naarden/Muiden	Naardertrekvaart	Ontwikkelen naardertrekvaart i.r.t. het Muizenfort	2007-2014

2 ■ Opgaven met een prioriteit op lange termijn (vóór 1 januari 2021)

Nr.	Gemeente	Fort/onderdeel	Korte omschrijving opgave	Doorlooptijd
21.	Weesp	Keverdijkse Polder	Uitwerken haalbaarheid noodberging Keverdijkse Polder	2005 >
22	Alle	Groepsschuilplaatsen	Benutten kansen groepsschuilplaatsen	< 2020

4 ■ Uitvoeringsstrategie en autonome ontwikkelingen

4.1 Inleidend

In hoofdstuk drie hebben wij onze ambities en doelen weergegeven. Hierbij hebben wij een onderscheid gemaakt tussen projecten die op korte termijn en op langere termijn te realiseren zijn, alsmede welke een hoge prioriteit hebben en welke een minder hoge. De slagingskans voor de realisatie van de gestelde doelen is mede afhankelijk van de uitvoeringsstrategie en de autonome ontwikkelingen in het gebied. Dit hoofdstuk brengt deze ontwikkelingen in beeld en geeft een overzicht van de kansen en risico's voor het welslagen van dit project.

4.2 Uitvoeringsstrategie

Onze strategie is om ons bij de uitvoering van de projecten te richten op:

- De concreetheid van de projecten. De afgelopen jaren is er veel beleid opgesteld, ook zijn er verschillende, ontwikkelingsgerichte bouwstenen gemaakt die de mogelijkheden tot uitvoering inzichtelijk maken. Nu is het tijd om bestaande plannen tot uitvoering te brengen;
- Behoud van een cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol gebied; het unieke landschap van de Vechtstreek-Noord moet behouden blijven. Een groot deel van dit gebied heeft de status van werelderfgoed, het gaat hierbij om een intrinsieke waarde voor de internationale gemeenschap. Wij zijn bereid om hierin onze verantwoordelijkheid te nemen;
- Intensieve gebruiksmogelijkheden en beleefbaarheid.
- De gestelde uitvoeringsambities in het overkoepelende uitvoeringsprogramma onverkort

overnemen en te gebruiken bij de uitvoering van de projecten. Deze zijn:

Ambitie 1 Versterken van een herkenbaar Waterlinieprofiel (de fysiek-ruimtelijke ontwikkeling)

De versterking en herkenbaarheid van het landschappelijk Waterlinieprofiel staat centraal in de fysiek-ruimtelijke ontwikkeling. Het profiel bestaat uit de open velden in het oosten, de verdichtingsvelden in het westen, de hoofdverdedigingslijn daar tussenin, met de bijbehorende versterkingen, waterhuishoudkundige werken en andere objecten. Een uitzondering vormen de Liniegezichten. Daar bepalen de historische objecten het profiel. Het Linieprofiel bepaalt de waarde en vormt tegelijkertijd de kern van de fysiek-ruimtelijke inrichtingsopgave, met daarin de drieslag van bescherming, herstel en transformatie.

Ambitie 2 Ontwikkelen en profileren van de Waterlinie als een liefhebbers-landschap (de hoofden en de harten)

De Waterlinie moet zich nestelen in de hoofden en harten van iedereen die ermee te maken heeft: bewoners, ondernemers, bezoekers, passanten. In het bijzonder nodigt de Waterlinie uit tot toeristisch-recreatieve activiteiten. De Waterlinie vormt een unieke en wonderbaarlijke reeks van bezienswaardigheden die iets vertellen over de Nederlandse geschiedenis, óók die van ver voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Die bezienswaardigheden bevatten in sommige gevallen toeristisch-recreatieve of culturele bestemmingen en liggen in een aantrekkelijk landschap, waarvan te voet, te fiets of vanaf het water genoten kan worden.

Ambitie 3 Realiseren van een economisch duurzaam gebruik in en voor de Waterlinie (economische duurzaamheid)

De Waterlinie ligt in het oog van een planologische orkaan. Zware planologische programma's spelen zich af in of nabij het gebied: infrastructuur, woningbouw, economische ontwikkeling, waterberging, natuurontwikkeling. De Waterlinie overleeft de orkaan niet vanzelf. Daar is een overtuigende maatschappelijke en economische betekenis voor nodig. Die heeft te maken met de behoefte aan rust en openheid, maar ook met de bijdrage die de Waterlinie levert aan het bruto nationaal product. De Waterlinie moet de grondgebonden landbouw in het gebied een toegevoegde waarde geven, ruimte bieden aan andere economische ontwikkelingen en een extra identiteit verschaffen aan stedelijke gebieden.

4.3 Randvoorwaarden

Wij hanteren de volgende randvoorwaarden bij de uitvoering:

- De enveloppe commissie vervult een trekkersrol, wij zien duidelijk onze verantwoordelijkheid als regisseur van de projecten.
- Wij doen dit project in samenwerking met andere partijen en projecten, het is een integraal project waarbij verschillende partijen betrokken zijn.
- De financiën moeten gedekt kunnen worden. Financiën zijn een voorwaarde voor realisatie. Er zal uitgebreid onderzoek moeten worden gedaan naar de financieringsmogelijkheden vanuit gemeenten, provincies, rijk, Europa en via eventuele pps-constructies.

4.4 Autonome ontwikkelingen

De Gooi- en Vechtstreek is een regio waar natuurlijke kwaliteiten, cultuurhistorie, wonen, recreatie, landbouw en economische dynamiek elkaar vinden, zonder dat het één ten koste gaat van het ander. Dit evenwicht wil de Vechtstreek graag behouden en verder ontwikkelen.

In het gebied spelen zich, naast de genoemde ambities op cultuurhistorisch gebied, verschillende andere autonome ontwikkelingen af. Er zijn autonome ontwikkelingen die op onze enveloppe van invloed zijn en een kans of bedreiging vormen. Het gaat hierbij specifiek om de onderstaande vijf ontwikkelingen.

1 Het vergroten van de capaciteit van de rijkswegen

De capaciteit van de bestaande rijkswegen tussen Almere en Schiphol moet worden vergroot. Hiervoor wordt door het rijk een planstudie uitgevoerd en is vanuit de provincie gewerkt aan een parallelle studie 'de Groene Uitweg'.

Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere

Rijkswaterstaat onderzoekt momenteel twee alternatieven voor de verbinding Schiphol-Almere, een rechtstreekse verbinding van de A6 met de A9 en een stroomlijnvariant A6-A1-A9. In 2006 maakt het rijk een keuze tussen de alternatieven. In deze studie wordt ingezoomd op de afweging tussen alternatieven tussen de knooppunten Holendrecht en Muiderberg. Het betreft de volgende alternatieven:

- Nulalternatief: geen aanvullende infrastructuur;
- Nulplusalternatief: als nulalternatief, met aanvullend prijsbeleid;
- Stroomlijnalternatief: opwaarderen Gaasperdammerweg en A1 tussen de knooppunten Diemen en Muiderberg;
- Verbindingsalternatief; nieuwe rechtstreekse verbinding tussen knooppunten Holendrecht en Muiderberg.

De stroomlijn- en verbindingsalternatief kennen diverse varianten. Deze zijn toegelicht in de RWS-notitie 'Definiëring studievarianten planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere' (augustus 2005).

Uitvoeringsprogramma Groene Uitweg

De Groene Uitweg is de koepel waarbinnen partijen in het gebied afspraken maken om, parallel aan de infrastructurele aanpassingen (verbinding Almere - Schiphol), de ruimtelijke kwaliteit van het gebied te behouden en te versterken. Het doel van het project de Groene Uitweg is het behouden en versterken van

de ruimtelijke kwaliteit van het zogenaamde Uitweggebied (het gebied waar onder andere onze enveloppe in valt), in relatie tot het verbeteren van de bereikbaarheid tussen Schiphol en Almere. Dit hebben ze gedaan door het maken van een gebiedsprogramma om daarmee een afgewogen verbetering van de ruimtelijke kwaliteit voor het Uitweggebied voor de langere termijn te bereiken. Investerings in de infrastructuur in het gebied dienen gepaard te gaan met investeringen in de ruimtelijke kwaliteit (natuur, landschap, recreatie, water, cultuurhistorie en landbouw). Deze investeringen beperken zich niet tot de verplichte compensatie en mitigatie. Daarnaast maakt het ook duidelijk welke bijdrage de regio zelf moet leveren. Het gebiedsprogramma zal integraal zijn en breed draagvlak in de regio hebben en daarmee de basis vormen voor een duurzame toekomst van het gebied. Eindresultaat is dan ook een beheersorganisatie voor de lange termijn.

In alle varianten van de planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere wordt de hoofdweerstandslijn, de Vecht, belast. Het is afhankelijk van welke vorm er uiteindelijk gekozen wordt, in hoeverre dit de Stelling en Nieuwe Hollandse Waterlinie daadwerkelijk in haar cultuurhistorische waarden aantast. Onze belangen en ambities zijn meegenomen in het Uitvoeringsprogramma van de Groene Uitweg. Wij komen in dit programma met voorstellen voor verevening. De komende maanden volgt nadere besluitvorming, door het kabinet, over de plannen.

2 Woningbouwontwikkeling in de Bloemendalerpolder

In de Bloemendalerpolder en op het voormalige KNSF-terrein is door de gemeenten Muiden en Weesp inmiddels besloten tot de bouw van circa 2.400 woningen en resteert nog een bouwopgave van circa 1.500 woningen. Door de bouw in de Bloemendalerpolder zal een deel van de open polder transformeren van een agrarisch tot een stedelijk landschap. Woningbouw zal zich waarschijnlijk concentreren nabij Weesp terwijl de omgeving van de A1 wordt ingericht als groenzone.

De geplande woningbouw in de Bloemendalerpolder/KNSF-terrein heeft geen invloed op de ambities gesteld in de enveloppe. De Bloemendalerpolder ligt aan de westkant van de hoofdweerstandslijn. Dit was het te beschermen gebied waar bebouwing is toegestaan.

3 De ecologische structuur in het gebied (Natte As)

De Natte As is een robuuste ecologische verbindingzone van de Zeeuwse delta tot aan het Lauwersmeer. In Noord-Holland loopt de Natte As van Utrecht, via de Vechtstreek naar de IJmeer-/Gooimeer-kust. Naast de hoofdfunctie, versterken van de Ecologische Hoofdstructuur, is versterking van landschap, cultuurhistorie, recreatie en waterbeheer een nevendoeel. Op verzoek van LNV wordt momenteel een verkenning naar ruimtelijke mogelijkheden en (bestuurlijk) draagvlak voor deze verbindingzone uitgevoerd door de provincie Noord-Holland. Deze verkenning kan leiden tot definitieve begrenzing van de Natte As in 2007.

De verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de provincie Noord-Holland en kan van invloed zijn op onze ambities. Wij volgen de ontwikkelingen op dit gebied nauwlettend en proberen waar mogelijk aan te haken.

4 Aanwijzing als Nationale Landschappen

In de Nota Ruimte zijn twintig gebieden in Nederland aangewezen als nationaal landschap, waaronder het Groene Hart, de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Nationale landschappen zijn gebieden 'met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschapskwaliteiten, en in samenhang daarmee bijzondere natuurlijke en recreatieve kwaliteiten'. Nationale Landschappen hebben prioriteit wat betreft behoud en ontwikkeling van het landschap. In onze enveloppe overlappen de Nationale Landschappen Stelling van Amsterdam, Nieuwe Hollandse Waterlinie en het Groene Hart elkaar, afstemming is dan ook noodzakelijk.

De aanwijzing tot Nationaal Landschap, de overlap met de drie landschappen in onze enveloppe en de bijbehorende eisen die hieraan gesteld worden zijn niet in strijd met de ambities van onze enveloppe, maar komen juist overeen.

De doelstellingen vanuit de grondgebonden landbouw bijten de doelstellingen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en Stelling van Amsterdam niet. Grondgebonden landbouw wordt meegenomen in het project de Groene Uitweg. Wij haken met onze belangen weer aan bij de Groene Uitweg en kunnen zodoende de ontwikkelingen op dit gebied volgen en elkaar, waar mogelijk, versterken.

5 Grondgebonden Landbouw

Landinrichting is vanouds een belangrijk instrument voor de aanpak van planologische vraagstukken in het landelijk gebied. Centraal staat verbetering van het landelijk gebied, met name het landbouwareaal. Was landinrichting aanvankelijk vooral een instrument van en voor de verbetering van de agrarische bedrijfsvoering (her- en ruilverkaveling waardoor het land efficiënter wordt benut; agrarisch gebruik van water, omvorming van vaar- naar rijpolders e.d.), gaandeweg de afgelopen decennia is landinrichting veel meer een instrument geworden voor een verreikende planologische ontwikkeling van het landelijk gebied. Natuurontwikkeling, bereikbaarheid, milieu, verstedelijking, recreatie, waterbeheer en landschapsbehoud waren en zijn functies die eveneens in landinrichtingsprojecten aan de orde moesten komen en waarvan de belangen moesten worden afgewogen.

Voor de landinrichting Vechtstreek was het vigerende streekplan Gooi- en Vechtstreek (1998) het uitgangspunt. Het raamplan van 2002 geeft als algemene doelstelling: het groene open natuurlijke karakter van het gebied versterken door het realiseren van duurzame functies: natuurgebieden, groengebieden en sterke landbouw, kortweg samen te vatten als:

- aanleg grote groengebieden: 120 ha buiten blokgrans en 210 ha binnen de blokgrans;
- realisatie wandel- & fietspaden en doorgaande verbindingen in deze paden;

- extensieve recreatie vanuit de Vecht mogelijk maken;
- waterrecreatie mogelijkheden;
- verbeteren verkaveling en waterhuishouding landbouw;
- herkenbaar maken Hollandse Waterlinie;
- realisatie van natuurgebieden (gebiedsplan programma beheer);
- realisatie van 5 ecologische verbindingzones (Naardermeer naar IJmeer, Naardermeer naar Gooimeer en Naardermeer naar Vechtplassen en van Vechtplassen naar Gooi en van Vechtplassen naar de Venen);

4.5 Risico's en bedreigingen voor onze enveloppe

De grootste bedreiging voor de Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie zit in het vergroten van de capaciteit van de rijkswegen in dit gebied. De verbreding of omlegging van de A1 (al naar gelang welke variant de uiteindelijke wordt) kan de eenheid van de Stelling en de Linie aantasten.

Als enveloppe commissie zijn wij voorstander van de 'stroomlijnvariant' van de Groene Uitwegstudie en spreken wij onze wens uit voor de ontwikkeling van een aqua-ecoduct (in de vorm van een tunnel) bij Muiden, waarmee de Vecht (en daarmee de hoofdverdedigingslijn) weer vrij komt te liggen. Wij hebben de ontwikkeling van het Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel als project meegenomen in onze ambities en volgen nauwlettend de ontwikkelingen op dit gebied. Tevens adviseren wij betrokken partijen bij de studies betreffende de A1, de Stelling en Linie mee te nemen in hun overwegingen en afwegingen.

5 Project- en uitvoeringsplannen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de actuele status van de tweeëntwintig projecten die momenteel in het kader van enveloppe 1 Vechtstreek-Noord worden uitgevoerd. Op basis van deze inventarisatie ontstaat inzicht in de benodigde subsidie en de termijn waarbinnen de projecten gerealiseerd kunnen worden. Daarnaast wordt de samenhang tussen de projecten inzichtelijk gemaakt. Deze inventarisatie is uitgevoerd door Leisure Result.

De regio Vechtstreek-Noord kan met deze inventarisatie voldoen aan de informatievraag vanuit het Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie en kan hiermee tevens afstemming zoeken met de geformuleerde projecten in andere regio's en andere project-enveloppen.

De projecten die momenteel in enveloppe 1 worden uitgevoerd, zijn in te delen in drie categorieën:

Categorie A: Projecten waarvoor reeds een projectplan geschreven is (al dan niet in globale zin), waarvan de betrokken partijen bekend zijn en waarvan ook de financiële kaders bekend zijn. Vijftien van de tweeëntwintig projecten in enveloppe 1 horen bij categorie A.

Categorie B: Projecten die een sterke samenhang hebben met grote (infrastructurele) projecten. Vijf van de tweeëntwintig projecten in enveloppe 1 horen bij categorie B.

Categorie C: Projecten waarvoor projectplannen geformuleerd moeten worden. De doelstelling van de twee projectplannen die geschreven moeten worden is het bieden van duidelijkheid over de (economische) kansen die in het kader van de Nieuwe

Hollandse Waterlinie gerealiseerd kunnen worden. De projectplannen vormen tevens het startpunt voor de (aanbesteding van de) realisatie en de realisatie van de benodigde financiering.

Voor de indeling van de tweeëntwintig projecten in de drie categorieën verwijzen wij u naar bijlage 1.

Bij de projecten die in categorie A vallen – dus waar al een projectplan is geschreven – wordt telkens eerst ingegaan op het project zelf: wat gaat er gebeuren en wat is het gewenste resultaat? Ook wordt beschreven waarom het desbetreffende project in de enveloppe is opgevoerd.

Vervolgens wordt ingegaan op de realisatie van het project: welke organisaties werken samen, wie is eigenaar van het element van de Linie en welke partij fungeert als trekker? Ook wordt gekeken naar de stand van zaken: is er reeds begonnen met de uitvoering van het project, hoe staat het met de besluitvorming en wat is de geraamde looptijd? Daarbij wordt ook kort ingegaan op eventuele te verwachten knelpunten.

Daarna komen achtereenvolgens de benodigde financiering en de eventuele tekorten aan de orde, alvorens over te gaan op de eventuele exploitatie van het object na afronding van het project. Kort wordt daarna aangegeven op welke manier het desbetreffende project past in zowel Panorama Krayenhoff als in het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam.

Bij de projecten die in categorie B – vijf projecten die een sterke samenhang hebben met grote (infrastructurele) projecten – vallen wordt een afwijkende werkwijze gehanteerd. Erna wordt een korte project-

beschrijving gegeven met een schets van het gewenste resultaat. Vervolgens wordt ook hier kort ingegaan op de aansluiting van het project op zowel Panorama Krayenhoff als het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam, waarna de projectbeschrijving wordt afgesloten met een visie op het project.

Bij de twee projecten uit categorie C – projecten waarvoor nog projectplannen geformuleerd moeten worden – wordt uiteraard een visie op het project gegeven en is een projectplan opgenomen in deze inventarisatie.

Project 1 Fort Pampus

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven. Inmiddels is ook de financiering van het plan rond. De conservering van het fort zal een aanvang maken in oktober 2006.

Het project

Projectbeschrijving

Momenteel is het binnenfort van Pampus niet waterdicht, waardoor er veel vocht het fort binnenkomt en de bouwkundige staat van het fort achteruit gaat. Als niet wordt ingegrepen, zal het fort – vanwege instortingsgevaar – niet langer bezocht mogen worden. De bedoeling is om het binnenfort van Pampus waterdicht te maken. Daarbij gaat het concreet om het coaten van het dak, het waterdicht maken van de kanonsgaten met behulp van koepels, het aanbrengen van goten en het repareren en gedeeltelijk restaureren van de muren, waarmee verdere uitbolling wordt voorkomen.

Gewenste resultaat

Gewenste resultaat is een gerestaureerd en daarmee waterdicht dak en muren, om daarmee het fort voor verder verval te behoeden, waardoor Pampus voor het publiek toegankelijk zal blijven.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Fort Pampus is een belangrijke toeristische trekpleister. Restauratie van het fort zorgt voor behoud van het fort, waardoor er bezoekers kunnen blijven komen.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Stichting Pampus (beheer), Rijk, gemeente Muiden, provincie Noord-Holland, VSB-fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, Consortium Bloemendalerpolder.

Eigenaar

Fort Pampus is eigendom van Stichting Pampus.

Trekker

Bestuur Stichting Pampus.

Stand van zaken

Volgens planning zal in oktober 2006 met de restauratie gestart worden. Inmiddels is het project gegund aan een aannemer.

Onderzoeksfase

Is afgerond.

Besluitvormingsfase

Op 5 april 2006 is door Gedeputeerde Staten Noord-Holland de voordracht UNA-bijdrage Conservering Fort Pampus vastgesteld. Op 24 april 2006 hebben Provinciale Staten een begrotingspost van maximaal € 877.500,- inclusief BTW vastgesteld ten behoeve van een subsidie aan Stichting Pampus voor de conservering van Fort Pampus conform het conserveringsplan van architectenbureau Rappange & Partners, december 2005 en bijbehorende kostenraming d.d. 1 februari 2006. Dit zal ten laste worden gebracht aan UNA-budget Programma Sociale Culturele Infrastructuur. Het gaat hierbij om een tekortsubsidie. Daarnaast is door Dienst Landelijk Gebied (DLG) inmiddels een beschikking afgegeven voor een bijdrage vanuit het UC-ILG van maximaal € 1.200.000,-. Ook hierbij gaat het om een tekort subsidie.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

De vergunningprocedures lopen op dit moment. Naar verwachting zijn deze medio september 2006 afgerond.

Geraamde looptijd

In oktober 2006 zal met de werkzaamheden worden gestart. Het project zal in twee fasen worden geknipt. Fase I loopt van oktober 2006 t/m november 2006. Fase II loopt van maart 2007 t/m juli 2007.

Financiering

Geraamde investering

Inmiddels is het werk aanbesteed voor een bedrag van totaal € 1.799.202,- excl. BTW.

Gedekt

Het totale bedrag (€ 1.799.202,-) is gedekt door tekortsubsidies van de provincie NH en het Rijk (UC-ILG), zie hierboven en aanvullende subsidies van de gemeente Muiden, VSB-fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, consortium Bloemendalerpolder, KFHeinfonds en Gravin van Bylandtfonds.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Door het restauratieproject zal er niets veranderen in het beheer van fort Pampus; Stichting Pampus zal blijven zorgdragen voor de publieke toegankelijkheid en de exploitatie.

Inrichting en beheer van de exploitatie.

Geen wijzigingen.

Exploitatie: kosten en baten

Het project heeft geen duidelijke invloed op de kosten en baten. Wel hebben andere projecten die recent op Pampus zijn uitgevoerd, zoals de realisatie van het nieuwe bezoekerscentrum, een kostenstijging veroorzaakt (rente en afschrijving).

Aansluiting bij Linieprogramma

Het project sluit aan op de in Panorama Krayenhoff geformuleerde opgaven om in het gebied enkele specifieke attracties te realiseren en om de forten te restaureren. Daarnaast wordt in Panorama Krayenhoff gesproken over een gebied van intensieve recreatie door samenwerking tussen fort Pampus, Naarden, Weesp en Muiden.

Tot slot is restauratie van forten of onderdelen van de Stelling van Amsterdam één van de speerpunten uit het gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam.

Project 2 Fort Werk IV

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Fort Werk IV ligt midden in Bussum. De gebouwen op het fortterrein worden momenteel gedeeltelijk verhuurd, vooral als cursuslocatie. In het verleden werd het ook gebruikt als theaterlocatie, maar dit is vanwege de veiligheid niet meer mogelijk.

De muren rondom het fort zijn op veel plaatsen vervallen en zijn begroeid, waardoor de bouwconstructie verder wordt aangetast. De begroeiing moet daarom verwijderd worden. Daarnaast moeten de Poterne en de Kazematten zodanig worden opgeknapt dat ze verhuurd kunnen worden. De huuropbrengsten kunnen dan weer gebruikt worden voor de verdere restauratie en onderhoud van het fort. Voor de verhuur zal er wel verwarming en sanitair moeten worden aangelegd.

Naast de restauratiewerkzaamheden bestaat het plan om een 'wandeling terug in de tijd' te realiseren. Door middel van een bewegwijzering rond het fort zal uitleg worden gegeven over de functie van het fort en de werking van de Waterlinie. Dit idee verkeert nog in de initiatieffase.

Gewenste resultaat

Een gerestaureerd fort (in zodanige mate dat het toegankelijk is) met voldoende voorzieningen voor dagelijks gebruik van voornamelijk sociaal-culturele aard (zowel permanente verhuur als studio, atelier-ruimte en workshop als incidentele verhuur van ruimte voor bijeenkomsten, exposities en concerten). Daarnaast moet het fortterrein beleefbaar worden (wandelroute, buitenactiviteiten).

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde is vooral cultureel van aard: behoud van het erfgoed, verhuur aan culturele instellingen. Daarnaast is er ook een toeristische component, met name als het terrein wordt opengesteld voor bezoekers.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Stichting tot Beheer van Fort Werk IV (Eigenaar, opdrachtgever)

Stichting Herstelling Gooi en Vechtstreek (Levert mankracht voor beheer terrein/groen en uitvoering deelprojecten, onderhoud (geen restauratie))

Trekker

Stichting tot Beheer van Fort Werk IV

Eigenaar

De eigenaar, de gemeente Bussum, heeft fort Werk IV in maart 1998 in erfpacht uitgegeven aan de Stichting tot Behoud van Fort Werk IV.

Stand van zaken

In 2003 is er een grote stap gezet met de restauratie van de Poterne, het opknappen van de rechter Kazematten, het plaatsen van een solide toegangshek en het opknappen van het terrein. Ook is de loods reeds gerenoveerd en is het fortwachtershuisje herbouwd. De grondtaluds van het Fort aan de keelzijde zijn in 2004 gedeeltelijk hersteld. In 2005 zijn projecten ingediend in het kader van het UC-ILG 2005-2006.

Voor de rest van de restauratie (project A) en voor het aanleggen van sanitaire voorzieningen en verwarming (project B) is een subsidieaanvraag ingediend bij de gemeente en de provincie Noord-Holland.

Project C voorziet in een verdere herstel van taluds en grondopbouw, Voor het beleefbaar maken van de historische en biologische waarden (en romantiek) van het buitenterrein (D) wil de stichting een plan laten opstel-

len door een landschapsarchitect. Het buitenterrein dient tegelijk zoveel mogelijk openbaar toegankelijk te worden door middel van een publiek wandelpad.

Gestart is begin 2006 met de verbetering van de waterafvoer van het terrein en het aanbrengen van verhardingen (klinkerpad en rijpad) door de Stichting Herstelling (de Gemeente Bussum subsidieert de materiaalkosten).

Onderzoeksfase

Afgerond, het plan is nu uitvoeringsgereed.

Besluitvormingsfase

De vergunningsprocedures (monumentenvergunning en bouwvergunning) zijn nagenoeg afgerond.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Voldoet aan bestemmingsplan. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg heeft schriftelijk aangegeven geen subsidiemiddelen beschikbaar te hebben vanuit de BRRM.

Geraamde looptijd

Dit is afhankelijk van toekenning van subsidie.

Financiering

Geraamde investering

De plannen zijn uitvoeringsgereed; de investeringsbehoefte voor de restauratie (A) is vastgesteld op € 700.270,-. Daarnaast zijn de kosten van voorzieningen (B), sanitair, verwarming en ventilatie geraamd op € 30.000,- voor de taluds (C) op € 20.000,- en voor het plan buitenterrein en wandelroute (D) op € 20.000,-.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Er is voor de kleinere projecten een dekking van 40-50% via cofinanciering geraamd. Er is een subsidieaanvraag gedaan bij de provincie Noord-Holland voor project A en B. Het maximale tekort komt daarmee op circa € 750.000,-.

Eventuele tekorten

Dit is afhankelijk van toekenning van subsidie.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Momenteel wordt een gedeelte van Fort Werk IV door de Stichting verhuurd aan een viertal culturele instellingen. Na de restauratie kan het gebruik van de vaste gebruikers worden geïntensiveerd (ook in de koude periode) en tegelijk kan een programma van bijeenkomsten en manifestaties van velerlei aard, exposities en concerten worden georganiseerd. Nu is het gebruik incidenteel en kort van aard.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Ongewijzigd ten opzichte van de huidige situatie.

Exploitatie: kosten en baten

Huidige opbrengsten van vaste verhuur aan vier huurders dekken de kosten van beheer net af. Door meer kwaliteit en door verhuur Poterne worden de inkomsten versterkt, waardoor er structureel middelen voor onderhoud en beheer komen.

Aansluiting bij Linieprogramma

In Panorama Krayenhoff wordt gestreefd naar behoud van elementen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Daarnaast sluit het project aan op de in Panorama Krayenhoff geformuleerde opgave om in een deel van de forten nieuwe functies te ontwikkelen die bijdragen aan exploitatie en beheer.

Project 3 Fort Uitermeer

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

De belangrijkste doelstellingen van het project zijn het voor het publiek toegankelijk maken van een zo groot mogelijk deel van het forteiland, behoud van de cultuurhistorische waarden door consolidatie en versterking van de cultuurhistorische waarden door het opnieuw beleefbaar maken van verloren landschapkenmerken en begraven (water)bouwkundige elementen.

Concreet gaat het om herstel van drie zichtlijnen, de aanleg van een gracht om het torenfort en een verbinding maken met de Vecht, het zichtbaar maken van fundamenten van het wachtgebouw en het voormalige sluizencomplex, nieuwe bouwwerken geïnspireerd op in het verleden aanwezige bebouwing van het forteiland. Bij de maximale variant worden het Steunpunt Wegbeheer Zuid en de Muskusrattenbestrijding uitgeplaatst. Tot slot wordt gestreefd naar behoud en versterking van de natuurwaarden en behoud en versterking van de landschapswaarden (open bos, brede lanen, open water, sloop van vier plofhuizen en het verwijderen van bomen en struikgewas). Op het terrein zal een horecaonderneming worden gevestigd.

Gewenste resultaat

Een opengesteld terrein, met uitgegraven fortgracht en een sluis. Op het fortterrein is een functionerende horecaonderneming. Het beheer en behoud van het fort en het terrein zullen worden betaald uit pacht-opbrengsten.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde van dit project is dat het cultuurhistorisch erfgoed wordt behouden, en tot op

beperkte hoogte wordt ontsloten voor het publiek. Daarnaast zal de toeristisch-recreatieve potentie van fort Uitermeer door dit project goed worden benut, zonder dat de provincie hier financieel risico bij loopt.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Provincie Noord-Holland, gemeente Weesp, Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland, Recreatie Noord-Holland, Directie Water en Riolerings, Stichting Herstelling.

Trekker

Provincie Noord-Holland.

Eigenaar

Fort Uitermeer is nu in eigendom van de provincie. Er wordt naar gestreefd om het fort in erfpacht te geven aan de aan te trekken projectontwikkelaar of exploitant.

Stand van zaken

De slotgracht is uitgegraven. Nu moet er nog een doorbraak komen richting De Vecht, en moet het sluisje worden geconsolideerd.

In april zijn de eerste potentiële ondernemers geselecteerd; in juli 2006 is de uiteindelijke ondernemer geselecteerd. Deze selectie is gemaakt door de Stuurgroep, bestaande uit de gedeputeerde, de wethouder van Weesp, en Landschap Noord-Holland.

Besluitvormingsfase

De consolidatie is goedgekeurd door Provinciale Staten.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

De gemeente heeft ingestemd met een bestemmingsplanwijziging als er een concreet plan van een ondernemer ligt. De huidige particuliere woning op het terrein blijft ongewijzigd.

Momenteel is het Wegensteunpunt gehuisvest nabij het fort. De provincie wil geen geld investeren om dit te verplaatsen; een eventuele verplaatsing (in een straal van drie kilometer rondom het fort) zou dan ook gefinancierd moeten worden door de ontwikkelaar of exploitant. Daarnaast is in één van de plof-huisjes de Muskusrattenbestrijding gehuisvest. In principe kunnen zij daar blijven, maar de projectontwikkelaar kan er ook voor kiezen hen uit te plaatsen.

Geraamde looptijd

Het project ligt op schema; geraamd wordt naar opening van het herontwikkelde fort in juni of juli 2008.

Financiering

Geraamde investering

De totale kosten voor de herontwikkeling van het terrein worden geraamd op € 870.000,- inclusief BTW. De investeringen in het fort zelf en omliggende bebouwing zullen door de ondernemer worden gedragen.

Gedekt

Er is reeds € 800.000,- inclusief BTW voor de herontwikkeling betaald en geïnvesteerd door de provincie. Daarnaast zal in het Voorjaarsbericht nog € 70.000,- inclusief BTW worden uitgetrokken voor de consolidatie van het sluisje en voor een directe doorbraak van de slotgracht naar de Vecht.

Eventuele tekorten

Vooralsnog niet bekend.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Momenteel is er een ondernemer geworven. Waarschijnlijk komt er op het fortterrein horeca, kleinschalig logies, een hotel of iets dergelijks.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Beheer zou moeten worden betaald door de exploitatieopbrengsten. Na afronding van het consolida-

tieplan door de provincie zal geen sprake zijn van medefinanciering door de provincie.

Exploitatie: kosten en baten

De toekomstige ondernemer gaat het fort en omliggende bebouwing exploiteren. Uit de pacht-opbrengsten zal de provincie het beheer en onderhoud betalen.

Aansluiting bij Linieprogramma

Letterlijk staat in Panorama Krayenhoff: "behoud van monumentale gebouwen en structuren is deel van een toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie, waarbij aan historische waarden een eigentijdse betekenis wordt toegekend". Daarnaast sluit het project aan op de in Panorama Krayenhoff geformuleerde opgave om in een deel van de forten nieuwe functies te ontwikkelen die bijdragen aan exploitatie en beheer. Tot slot is in het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam een aantal beoogde eindresultaten geformuleerd, waar dit project op aansluit. Daarbij gaat het concreet om de publieke toegankelijkheid van de fortcomplexen en om het economisch benutten van de Stelling.

Project 4 Ontwikkelen toeristisch-recreatief arrangement

Dit project valt in categorie C: er moet nog een projectplan geformuleerd worden. Dit projectplan is bij dit document opgenomen als bijlage 3.

Het project

Projectbeschrijving

Het doel van project 4 in enveloppe 1 is het ontwikkelen van meerdere arrangementen voor de particuliere markt in de gemeenten Weesp, Bussum, Naarden en Muiden. Daarbij wordt vooralsnog uitgegaan van twee dagarrangementen en twee verblijfsarrangementen. De doelgroepen die door deze arrangementen zullen worden bediend moeten nog nader worden gedefinieerd; er zullen twee primaire doelgroepen worden gekozen. In dit project zullen dus zowel een dag- als een verblijfsarrangement voor elk van de twee gekozen doelgroepen worden ontwikkeld.

Gewenste resultaat

Vier arrangementen voor de particuliere markt waarbij de – beleving van de – Nieuwe Hollandse Waterlinie centraal staat.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De ontwikkeling van enkele toeristisch-recreatieve arrangementen moet bijdragen aan de volgende doelstellingen:

- Benutting van het historisch erfgoed van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam.
- Economische groei in de regio, veroorzaakt door het verhogen van de toeristisch-recreatieve bestedingen, het verlengen van de verblijfsduur en een toename van het aantal bezoekers.

- De ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve voorzieningen is van positieve invloed op het behoud van voorzieningen in kleine kernen.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Bij dit project zullen met name ondernemers, museale en culturele aanbieders uit de betrokken gemeenten een belangrijke rol spelen. Daarnaast zullen bijvoorbeeld VVV Hollands-Midden en de Kamer van Koophandel intensief bij dit project worden betrokken.

Trekker

Nog niet bekend.

Eigenaar

Niet van toepassing.

Stand van zaken

In bijlage 3 bij dit document is een eerste projectplan opgenomen; hier is nog geen besluit over genomen.

Besluitvormingsfase

Er heeft nog geen besluit plaatsgevonden.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Er zijn geen knelpunten te verwachten.

Geraamde looptijd

Bij besluitvorming op korte termijn kan in het najaar van 2006 worden begonnen met het project. Bij de start van het toeristisch seizoen 2007 zal dan het eerste arrangement kunnen worden geboekt.

Financiering

Geraamde investering

De geraamde investering inclusief BTW bedraagt € 35.000,-.

Gedekt

Er zijn nog geen kosten gedekt.

Eventuele tekorten

Nog onbekend.

Exploitatie

Wijze waarop de arrangementen geëxploiteerd zal worden

De arrangementen zullen worden geëxploiteerd door ondernemers onderling.

Inrichting en beheer van de exploitatie.

Nog onbekend.

Exploitatie: kosten en baten

Nog onbekend.

Aansluiting bij Linieprogramma

Het beleefbaar en herkenbaar maken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie is een belangrijke doelstelling van Panorama Krayenhoff; de arrangementen kunnen hieraan bijdragen. Ditzelfde gaat grotendeels op voor het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam. Ook worden de Linie en de Stelling en elementen daarvan in dit project economisch benut, hetgeen goed bij beide programma's past.

Project 5 Educatief Programma

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Stichting Omgevingseducatie Gooi, Vecht-en Eemstreek (OVGE) zal een geïntegreerd en samenhangend educatief programma ontwikkelen binnen de context van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in de enveloppen Vechtstreek Noord en Zuid. Per doelgroep wordt een lesmodule Hollandse Waterlinie ontwikkeld. Elke module bestaat uit vier onderdelen:

- 1 Introductie.
- 2 Naar buiten.
- 3 Werken op school aan opdrachten.
- 4 Verwerking.

De drie doelgroepen zijn basisonderwijs; voortgezet onderwijs onderbouw en voortgezet onderwijs bovenbouw.

Voor de basisschool zal een leskoffer worden ontwikkeld. In deze koffer zit gedifferentieerd materiaal waarbij verschillende vakgebieden aan de orde komen. Het materiaal wordt dusdanig opgezet dat het aansluit bij de lesprogramma's of dat het op eenvoudige wijze als buitengewoon project kan worden ingezet. Voor het voortgezet onderwijs worden twee producten ontwikkeld: 'de Digitale Leeromgeving' en 'de Bronnenbank'. Digitale opdrachten kunnen worden uitgevoerd door gebruik te maken van de bronnen die worden verzameld op een internetsite (Bronnenbank).

Gewenste resultaat

De Nieuw Hollandse Waterlinie een structurele plek geven in het lesprogramma van basis- en voortgezet onderwijs in Gooi, Vecht- en Eemstreek.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De overdracht van kennis over de Nieuw Hollandse Waterlinie naar het regionale onderwijs; het ontwikkelen van lesstof voor docenten over hun eigen omgeving en het inbedden van kennis bij jongeren ten aanzien van hun culturele omgeving.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

OGVE, Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie, Stichting VSB Fonds, Rijksdienst voor Monumentenzorg, Erfgoed Actueel, Afdeling Erfgoededucatie Museaal Historisch Perspectief Noord-Holland, Hoogheemraadschap AGV, Stichting Omgevingseducatie, Gemeente Naarden, Gemeente Muiden, Gemeente Weesp, Gemeente Wijdmeren, Gemeente Bussum, Enveloppe Commissie Vechtstreek-Noord, Enveloppe Commissie Vechtstreek-Zuid, Vesting Museum, Gewest Gooi en Vechtstreek, Natuurmonumenten/IVN.

Trekker

Stichting Omgevingseducatie Gooi, Vecht- en Eemstreek. (OGVE)

Eigenaar

Stichting Omgevingseducatie Gooi, Vecht- en Eemstreek.

Stand van zaken

Voor het project zijn de grote lijnen reeds uitgezet. Er is een voorlopige lijst bekend van onderzoeksonderwerpen. Een stuurgroep is samengesteld en er is nagedacht over de opzet van werkgroepen. De begroting en planning beslaan 2006 en 2007. Het merendeel van de benodigde gelden is toegezegd.

Onderzoeksfase

Er is een projectplan geschreven.

Besluitvormingsfase

Afgerond.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Er zijn geen knelpunten voorzien op het gebied van ruimtelijke ordening

Geraamde looptijd

De geraamde looptijd loopt van 2006 tot en met 2007. De bedoeling is dat er in drie fases pilots worden uitgezet:

Tabel 5.1 ■ Tijdplanning Educatief Programma

Doelgroep	Tijdplanning Pilots	Tijdplanning Definitieve versie
Basisonderwijs	Februari-mei juni 2007	juli 2007 Definitieve versie gereed.
Voortgezet Onderwijs (onderbouw)	September-oktober 2007	december 2007 Definitieve versie gereed.
Voortgezet Onderwijs (bovenbouw)	April-mei 2007	juli 2007 Definitieve versie gereed

Financiering

Geraamde financiering

De kosten worden geraamd op € 120.000,- inclusief BTW. Het merendeel van de kosten bestaat uit arbeidsuren voor het ontwikkelen van de producten die het educatieve programma uitmaken.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Het dekkingsplan is als volgt opgenomen in het projectplan:

Instantie	Bedrag	Status
Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie	€ 20.000	Goedgekeurd
	€ 20.000	Nog in te dienen
Stichting VSB Fonds	€ 20.000	Goedgekeurd
Rijksdienst Monumentenzorg	€ 5.000	Goedgekeurd
Erfgoed Actueel (Plan je eigen ruimte)	€ 10.000	Nog in te dienen
Hoogheemraadschap AGV	€ 7.500	Nog in te dienen
Stichting Omgevingseducatie	€ 5.000	Goedgekeurd
Gemeente Naarden	€ 7.500	Aangevraagd
Enveloppe Vecht-Noord	€ 12.500	Nog in te dienen
Enveloppe Vecht-Zuid	€ 12.500	Nog in te dienen.
Totaal	€ 120.000	

Eventuele tekorten

Er is geen tekort beraamd in het projectplan. Er is wel een post 'onvoorzien' opgenomen in de begroting (€ 8.000,-).

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden.

Niet van toepassing.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Niet van toepassing

Exploitatie: kosten en baten

Onderhoud van materiaal en website is niet voorzien in de begroting.

Aansluiting bij Linieprogramma

Met dit project sluit OGVE aan bij het doel van het Linieprogramma, weergegeven in Panorama Krayenhoff. Het doel is om de Nieuwe Hollandse Waterlinie als karakteristiek voorbeeld van Nederlands cultureel en landschappelijk erfgoed tot een herkenbare en herkende ruimtelijke eenheid te maken en duurzaam in stand te houden, met inachtneming van het uitgangspunt: Behoud door ontwikkeling. Het Linieperspectief biedt de basis voor bescherming en ontwikkeling van de Waterlinie. De

Linie draagt bij aan het historische besef en de regionale identiteit. Dit zijn zaken die zowel bestuurders en burgers dus ook jongeren aangaan. De Blauwe, Groene en Rode Kaart waar in Panorama Krayenhoff over gesproken wordt bieden voldoende aanknopingspunten voor het onderwijs.

Project 6 Fietsveer Nigtevecht

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het Project

Projectbeschrijving

Het garanderen van het voortbestaan van fietsveer Nigtevecht, zodat de ontsluiting van beide oevers en het achterliggende gebied gewaarborgd blijft. Door instandhouding van het fietsveer blijft fietsverkeer mogelijk tussen Nigtevecht op de westelijke Vechtoever en Nederhorst den Berg op de oostelijke Vechtoever. Het veer is in slechte staat van onderhoud en is aan vervanging toe.

Gewenste resultaat

Het voortbestaan van het fietsveer levert een recreatieve bijdrage aan het gebied. Twee oevers blijven met elkaar verbonden, dit bevordert het fietsverkeer.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Nigtevecht op de westelijke Vechtoever en Nederhorst den Berg op de oostelijke Vechtoever blijven met elkaar verbonden. Dit heeft een positief effect op de ontsluiting van dit gebied (economisch effect). Het fietsers/voetgangers veer heeft door zijn ligging in een recreatief fiets- en wandelgebied een recreatieve functie.

Door de aanwezigheid van het fietsveer is de noodzaak voor gebruik van gemotoriseerd verkeer op de gebiedsontsluitingswegen geringer. Openheid van het landschap en de beschikbaarheid voor ecologische hoofdstructuur is beter geborgd.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Gemeente Loenen aan de Vecht.

Trekker

Gemeente Loenen aan de Vecht.

Eigenaar

Gemeente Loenen aan de Vecht.

Stand van zaken

In het projectplan zijn de kosten begroot. Bij groen licht kan er snel van start worden gegaan met dit project.

Onderzoeksfase

In het projectplan staat beschreven welke elementen vervangen moeten worden in en om Fietsveer Nigtevecht:

- De motor en overbrengingen naar de schroeven van het veer zijn versleten. Motor en overbrengingen moeten volledig worden vernieuwd. Het heeft de ecologische voorkeur om de aandrijving te vervangen door een milieuvriendelijkere elektrische aandrijving;
- Het ponton is toe aan een onderhoudsbeurt;
- De beide drijvende steigers, steigerplanken en liggers van de plankieren zijn aan vervanging toe;
- Aanwezigheid van een personeelsverblijf conform ARBO normen is vereist.

Besluitvormingsfase

Afhankelijk van subsidieverlening kan het veer op ordentelijke wijze in de vaart worden gehouden.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Op het eerste gezicht geen knelpunten te voorzien.

Geraamde looptijd

De geraamde looptijd is 8 maanden.

Financiering

op de oostelijke Vechtoever) In de nabije omgeving is geen andere overtocht per fiets mogelijk.

Geraamde financiering

Aandrijflijn	€	52.000,-
Ponton (vernieuwen in verband met e-aandrijving inclusief landingskleppenmechanisme)	€	55.000,-
Drijvende steigers	€	24.000,-
Steigerplankieren	€	8.000,-
Personeelsverblijf	€	67.000,-
In landschappelijke stijl	€	92.000,-
Totaal inclusief BTW	€	298.000,-

Eventuele tekorten

Nog niet bekend.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Vooralsnog is het tekort € 298.000,- omdat de financiering niet duidelijk is.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Verantwoordelijkheid van de gemeente Loenen aan de Vecht.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Verantwoordelijkheid van de gemeente Loenen aan de Vecht.

Exploitatie: kosten en baten

Exploitatiekosten zijn voor de Gemeente Loenen aan de Vecht. Baten zijn er niet te verwachten daar de overtocht tariefvrij is.

Aansluiting bij Linieprogramma

Verbeteren van de toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid is een doel van Panorama Krayenhoff. Het in stand houden van de fietsveer is van groot belang om de twee oevers met elkaar te verbinden. (Nigtevecht op de westelijke Vechtoever en Nederhorst den Berg

Project 7 Muiderslot

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Het Muiderslot is met bijna 130.000 bezoekers in 2005 de belangrijkste toeristische trekpleister van Muiden. Centraal in dit project staat het realiseren van twee nieuwe bezoekersroutes in het slot (Torenroute en Ridderroute), waardoor een groter gedeelte van het slot ontsloten wordt. Eerder was slechts 30% van het slot toegankelijk, na de verbouwing is dat 80%. Daarnaast wordt er elektra en verlichting aangelegd, waardoor de bezoekers beter gespreid kunnen worden over de tijd (nu is het onmogelijk om het kasteel in het donker te betreden). Of de reguliere openingstijden van het kasteel in de toekomst daadwerkelijk zullen veranderen, is nog onduidelijk. Een ander onderdeel van dit project is de verbouwing van zowel het poortgebouw als het kassagebouw. Tot slot wordt de aanlegsteiger bij het Muiderslot verbeterd, waardoor de veerverbinding met Pampus kwalitatief beter en veiliger wordt en de verbinding tussen beide onderdelen van de Linie wordt versterkt.

Gewenste resultaat

Muiderslot toegankelijk maken voor een groter publiek.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde zit in de mogelijkheid om meer bezoekers te ontvangen in het Muiderslot en in de vergrootte aantrekkelijkheid van het door dit project beter ontsloten slot.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Uitsluitend Stichting Rijksmuseum Muiderslot.

Trekker

Stichting Rijksmuseum Muiderslot.

Eigenaar

Stichting Rijksmuseum Muiderslot.

Stand van zaken

Sinds december 2005 is het Muiderslot aan het verbouwen. Op 1 april 2006 is de Torenroute opengesteld; de Ridderroute is op 27 juni 2006 worden geopend tijdens een evenement waarbij ook de nieuwe P.C. Hooftrondleiding is geopend.

Onderzoeksfase

Afgerond.

Besluitvormingsfase

Afgerond.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Er zijn geen problemen op het gebied van ruimtelijke ordening meer; deze zijn reeds opgelost. Wel zijn er bij Monumentenzorg bezwaren tegen het uitbreiden van de steiger, noodzakelijk voor de museale presentatie. Deze bezwaren zijn vooral gericht tegen het aantasten van het uitzicht.

Geraamde looptijd

Het eerste deel van het project is op 26 juni 2006 afgerond. De geraamde looptijd van de verbetering van de aanlegsteiger is onbekend.

Financiering

Geraamde investering

De investering voor de verbouwing van het kasteel wordt geraamd op € 1,7 miljoen inclusief BTW. De inrichtingskosten zullen daarnaast € 900.000,- inclusief BTW bedragen.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

De bouwkosten zijn geheel gedekt. Van de inrichtingskosten is € 510.000,- inclusief BTW toegezegd; voor de overige kosten (€ 390.000,- inclusief BTW) moet nog naar financiers worden gezocht. Stichting Rijksmuseum Muiderslot kan wel gebruikmaken van een renteloze lening van een fonds als noodvoorziening; het maximaal te lenen bedrag is € 650.000,-.

Eventuele tekorten

Er is een tekort van € 390.000,- inclusief BTW.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

De bestaande exploitatie zal na de verbouwing en de aanleg van de twee nieuwe bezoekersroutes worden voortgezet. Wel krijgt het Muiderslot meer capaciteit, en zouden de openingstijden kunnen worden verruimd. In de toekomst zou er dus sprake kunnen zijn van een hoger bezoekersaantal.

Inrichting en beheer van de exploitatie

In principe kan het slot langer worden opengesteld; het is nog niet duidelijk of dit daadwerkelijk het geval zal zijn.

Exploitatie: kosten en baten

Het Muiderslot rekent voor 2006 op een gelijkblijvend bezoekersaantal ten opzichte van 2005 (129.550 bezoekers), ondanks de sluiting van het kasteel gedurende de winterperiode voor ruim drie maanden. Voor 2007 wordt op een toename van het bezoekersaantal met 10.000 gerekend; voor daarna wordt gestreefd naar een jaarlijks bezoekersaantal van 150.000. Een toename met 20.000 bezoekers betekent – met een gemiddelde entreprijs van € 3,50 – een toename van € 70.000,- aan inkomsten. De kostenstijging voor bijvoorbeeld onderhoud en beveiliging en elektra wordt ook op ongeveer € 70.000,- geraamd. Het resultaat zal daarmee dus vrijwel hetzelfde zijn.

Aansluiting bij Linieprogramma

Verbeteren van de toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid is een doel van Panorama Krayenhoff. Daarbij gaat het specifiek om het realiseren van intensieve recreatie in het noordelijk deel van de Linie (Muiden, Naarden en Weesp). Daarnaast wordt in Panorama Krayenhoff nadrukkelijk de wens uitgesproken enkele specifieke attracties te realiseren.

Ook in het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam is één van de beoogde eindresultaten het realiseren van enkele specifieke attracties. Daarnaast wordt gestreefd naar het economisch benutten van de Stelling.

Project 8 Muizenfort

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Momenteel wordt het Muizenfort, gelegen in de directe nabijheid van het Muiderslot, als kantoorlocatie verhuurd aan een vijftal stichtingen. Voor Stichting fort Pampus dient het Muizenfort als walbasis; mensen die fort Pampus willen bezoeken kunnen in het Muizenfort een entreebewijs voor het fort en voor de overtocht kopen.

Achter op de dekking van het fort staat een dicht-gemetselde groepsschuilplaats (P-bunker). Het voorstel van de Historische Kring Stad Muiden is om deze groepsschuilplaats uit te graven en in te richten met britsen, banken en een periscoop. De toegang van deze schuilplaats ging historisch via een loopgraaf, waardoor men vanuit dekking uitzicht had op de omliggende polders. Deze loopgraaf zou moeten worden gereconstrueerd, deze moet dus worden uitgegraven en worden voorzien van bekisting. Hierbij zal zoveel mogelijk de vorm van de originele loopgraaf worden aangehouden, dus de loopgraven zijn smal en diep. Op plekken van waaruit in vroeger tijden werd geschoten, wordt op de bodem een verhoging gemaakt. Bijkomend voordeel van deze verhoging voor het toekomstige gebruik is dat ook kinderen vanuit de loopgraven uitzicht zullen hebben over de polder.

Ook zal door de Historische Kring Stad Muiden een permanente en frequent wisselende tentoonstelling in het Muizenfort worden ingericht. De Historische Kring Stad Muiden beschikt zelf over voldoende materiaal om deze tentoonstelling te vullen. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van materiaal dat in bezit is van andere organisaties, zoals Stichting Pampus, het Muiderslot en het Vestingmuseum Naarden.

De Historische Kring Stad Muiden gaat uit van een groeimodel voor het Muizenfort. Als de attractie suc-

cesvol wordt, zouden bijvoorbeeld zogeheten 'Liniekijkers' kunnen worden aangeschaft. Een 'Liniekijker' is een soort cocon waar bezoekers hun hoofd moeten insteken. Vanuit de kijker is het huidige landschap te zien met daaroverheen geprojecteerd de historische situatie met oprukkende troepen en inundatie. Het beeld wordt eventueel ondersteund door geluiden in de helm.

Naast de herinrichting van het fort, is er door een bureau van landschapsarchitecten een subsidieaanvraag ingediend om de inundatiepolder te ontsluiten door middel van fietspaden waarlangs informatieborden staan. Op dit plan wordt hier verder niet ingegaan.

Gewenste resultaat

P-Bunker en loopgraaf maken de verdedigingswerking van het Muizenfort beleefbaar en geven in kort tijdsbestek en op een toegankelijke manier een beeldende indruk van het fort in werking. De elementen zijn beeldend en interessant voor diverse leeftijdsgroepen, van kinderen tot volwassenen.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Het plan heeft een toegevoegde culturele waarde en een aantrekkende werking voor toerisme.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Historische Kring Stad Muiden, gemeente Muiden.

Trekker

Historische Kring Stad Muiden.

Eigenaar

De gemeente Muiden is eigenaar van het Muizenfort, en verhuurt dit momenteel als kantoorlocatie aan Stichting Herstelling, Historische Kring Stad Muiden, Stichting Pampus en de Kabelkrant.

Stand van zaken

De stukken voor de subsidieaanvraag ILG en Agenda

Toerisme en Recreatie zijn in het bezit van de Historische Kring Stad Muiden. De Historische Kring Stad Muiden heeft wel contact gehad met de provincie Noord-Holland, maar heeft de subsidieaanvragen nog niet ingediend. Het plan is dit op korte termijn wel te doen.

De Historische Kring Stad Muiden heeft zelf onvoldoende middelen om het project te financieren, mocht er geen subsidie worden toegekend. De Historische Kring Stad Muiden zoekt voor het grootste gedeelte van de financiering naar subsidies. Hoewel het plan door de gemeente positief is ontvangen, levert de gemeente geen financiële bijdrage.

Onderzoeksfase

Er is een projectplan geschreven.

Besluitvormingsfase

De gemeente staat in principe positief tegenover de plannen. Een aanvraag voor een monumentenvergunning en bouwvergunning is ingediend.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Monumentenzorg heeft positief gereageerd op het plan; een monumentenvergunning is nog niet aangevraagd. Daarnaast zou eventueel een vergunning bij DWR moeten worden aangevraagd, dit is onduidelijk. Een vrijstellingsprocedure hoeft waarschijnlijk niet doorlopen te worden omdat er nu al een culturele bestemming op het Muizenfort ligt en omdat dit al wordt betrokken bij de bouwvergunning.

Geraamde looptijd

Dit is afhankelijk van het al dan niet toekennen van subsidie. De daadwerkelijke uitvoering van de werkzaamheden komt in handen van Stichting Herstelling en dit zal enkele maanden duren.

Financiering

Geraamde investering

De geraamde kosten voor het uitgraven van de P-bunker en de loopgraven en het inrichten van een kleine tentoonstelling bedragen € 64.000,-. Als

Stichting Herstelling de werkzaamheden zal uitvoeren zullen de kosten € 25.000,- lager zijn. De aanschafkosten voor de Liniekijkers bedragen daarnaast nog € 30.000,-.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

De provincie Noord-Holland is voornemens dit project voor te dragen bij de DLG voor een subsidie; een daadwerkelijke subsidieaanvraag is nog niet ingediend. Eerder heeft de Historische Kring Stad Muiden al de ondernemers uit Muiden gepolst voor een financiële bijdrage. Zij zouden bereid zijn voor 10% van de investering garant te staan; dit was op basis van een eerder investeringsbedrag van € 25.000,-.

Eventuele tekorten

Dit is nog niet bekend; er zijn immers nog geen formele subsidieaanvragen gedaan. Wel bekend is dat de Historische Kring Stad Muiden zelf over onvoldoende middelen beschikt.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

De locatie zal het hele jaar door geopend zijn, zowel op weekdays als in het weekend. Vrijwilligers van de Historische Kring Stad Muiden en Stichting Pampus gaan intensief samenwerken en samen de locatie exploiteren. Waarschijnlijk zullen op weekdays vrijwilligers van Pampus worden ingezet en in het weekend vrijwilligers van de Historische Kring Stad Muiden. Voor de exploitatie wordt een nieuwe stichting opgericht. Omdat de gemeente het fort in eigendom heeft, wil zij een toezichhoudende rol.

Inrichting en beheer van de exploitatie.

Voor wat betreft marketing en promotie zal het Muizenfort meeliften op de inspanningen van Fort Pampus.

Exploitatie: kosten en baten

Gedacht wordt aan een gemiddelde entree van € 2,-

per persoon (€ 2,50 per volwassenen, daarnaast groepskorting en korting voor kinderen), en 5.000 tot 10.000 bezoekers per jaar. De kosten voor beheer, onderhoud, afschrijving, verzekering, administratie en energie worden geraamd op € 8.500,- per jaar. De exploitatie zal bij circa 4.500 bezoekers kostendekkend zijn, waarbij nog geen rekening gehouden is met eventuele inkomsten uit horeca of merchandise. Voorwaarde hierbij is echter wel, dat voldoende vrijwilligers beschikbaar zijn om de werkzaamheden te verrichten. De Historische Kring Stad Muiden zal garant staan voor de exploitatie.

Aansluiting bij Linieprogramma

Het Muizenfort zal door dit project functioneren als toeristisch-recreatieve trekpleister. De bezoeker zal zich door het museum en de loopgraven beter bewust worden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en haar werking. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de eerste ambitie van Panorama Krayenhoff: 'de Linie als nationale geheugensteen'.

Daarnaast sluit het project aan op de in Panorama Krayenhoff geformuleerde opgaven om een locatie te realiseren waar de historie en de werking van de Linie kan worden gedemonstreerd (virtueel of fysiek) en om functies te ontwikkelen die bijdragen aan communicatie.

Ook sluit het project aan op enkele in het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam geformuleerde beoogde eindresultaten, zoals het vergroten van de publieke toegankelijkheid, het realiseren van enkele specifieke attracties en het realiseren van een locatie waar de werking van de Linie kan worden gedemonstreerd. Daarnaast wordt gestreefd naar het economisch benutten van de Stelling.

Project 9 Westbatterij

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Herontwikkeling en renovatie van het rijksmonument de Westbatterij, dat momenteel wordt verhuurd aan de Scouting. De mogelijkheden van het realiseren van een horecagelegenheid (restaurant met groot terras op het aarden dak van het fort) in dit gebouw worden momenteel onderzocht.

Gewenste resultaat

Een gerestaureerde Westbatterij met daarin een restaurant.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Meerwaarde kan zowel in toeristisch als cultureel opzicht worden gezien, zeker in het licht van mogelijke uitbreiding van de faciliteiten in Muiden in de vorm van een jachthaven ten noorden van de Westbatterij.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

KNSF NV / KNSF Vastgoed II BV (hierna te noemen KNSF), daarnaast eventueel belanghebbende overheden.

Trekker

KNSF.

Eigenaar

Vooralsnog is de gemeente Muiden eigenaar van het fort (recht van opstal, de grond is in eigendom van Waternet). Er is echter wel met KNSF afgesproken dat zij het recht hebben om het opstalrecht te verkrijgen, indien zij dat wensen.

Stand van zaken

In aanvulling op de intentieverklaring die door de gemeente Muiden in het kader van het project KNSF-terrein met KNSF Vastgoed is gesloten, is aangegeven dat KNSF het recht heeft om het opstalrecht te verkrijgen van de Westbatterij. Zo kan de Westbatterij als onderdeel van het project KNSF-terrein worden ontwikkeld. Hierbij is wel gesteld dat de KNSF dan voor haar rekening en risico de Westbatterij moet restaureren.

KNSF is actief bezig met het ontwikkelen van plannen voor de realisatie van een restaurant op en in het gebouw. Momenteel zijn de tekeningen voor een preadvies toegestuurd naar de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Deze heeft positief op de plannen gereageerd; verwacht wordt dat er op korte termijn een formele reactie komt.

Vervolgens moet een bestemmingsplanwijziging worden aangevraagd. Gezien de uitslag van de recente gemeenteraadsverkiezingen is het mogelijk dat er in de nabije toekomst een wijziging in het standpunt van de gemeente Muiden zal optreden. Het collegeprogramma is nog niet bekend, dus het is nog niet mogelijk om hierover uitspraken te doen.

Onderzoeksfase

De onderzoeksfase is nog niet afgerond.

Besluitvormingsfase

Er zijn nog geen formele besluiten genomen. Wel is financieel de afspraak vastgelegd dat KNSF het recht heeft om het opstalrecht te verkrijgen van de Westbatterij.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Er is een bouwvergunning aangevraagd bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg; deze zal waarschijnlijk worden verstrekt. Het toekomstige gebruik is strijdig met het huidige bestemmingsplan; daarom zal een vrijstellingsprocedure noodzakelijk zijn.

Herontwikkeling van de Westbatterij is echter onlosmakelijk verbonden met de totale herontwikkeling van het KNSF-terrein, waarop woningen worden gebouwd. Tegen deze plannen bestaat enige weer-

stand bij de inwoners van Muiden, hetgeen een negatieve weerslag op de realisatie van het restaurant in de Westbatterij zou kunnen hebben.

Geraamde looptijd

Nog niet bekend.

Financiering

Geraamde investering

De schatting is tussen € 750.000,- en € 1.000.000,-.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

KNSF draagt de gehele investering.

Eventuele tekorten

Nog niet bekend.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Dit is nog niet bekend, de mogelijkheid van een restaurant wordt momenteel onderzocht.

Inrichting en beheer van de exploitatie.

Nog niet bekend.

Exploitatie: kosten en baten

Nog niet bekend.

Aansluiting bij Linieprogramma's

Panorama Krayenhoff streeft naar behoud en herstel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Door in de forten nieuwe functies te ontwikkelen kunnen de forten (commercieel) worden beheerd, waardoor deze beter behouden kunnen blijven.

Dit project sluit ook goed aan op enkele van de in het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam geformuleerde beoogde eindresultaten: een goede publieke toegankelijkheid van fortcomplexen en het economisch benutten van de Stelling door het toevoegen van nieuwe economische activiteiten.

Project 10 Schansen

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

De vier Schansen – aarden wallen – in Weesp zijn momenteel niet meer herkenbaar; ze zijn begroeid en de vorm is niet meer historisch juist. Doel van het project is om de Schansen uit te graven en de vormen te herstellen.

Gezien de waarschijnlijk hoge kosten van het project, zal het project in fasen worden uitgevoerd en zal begonnen worden met de Schans 'Nieuw-Achtkant'. De Bakkerschans is particulier eigendom; deze wordt voorlopig niet hersteld.

Gewenste resultaat

Na het uitgraven en herstellen van de Schansen zullen deze bijdragen aan het historische besef. Daarnaast zullen de Schansen (op termijn) eventueel een kleinschalige toeristische trekker vormen, bijvoorbeeld door het vestigen van horeca of een kinderboerderij. Ook wordt gedacht aan het plaatsen van een informatiebord. De exacte ontwikkelingsrichting is nog niet duidelijk.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Restauratie van de Schansen is vanuit cultuurhistorisch opzicht interessant. Afhankelijk van het uiteindelijke gebruik kunnen de Schansen ook vanuit toeristisch-recreatief oogpunt interessant zijn.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Vooralsnog is alleen de gemeente Weesp bij dit project betrokken.

Trekker

Gemeente Weesp.

Eigenaar

De gemeente Weesp is eigenaar van drie van de vier Schansen, de vierde (Bakkerschans) is in particulier bezit.

Stand van zaken

Vorig jaar is met het project gestart, en momenteel wordt er – bij de nieuwe Raad – geïnventariseerd welke ontwikkelingsrichting wenselijk is. Daarnaast is er door een extern bureau in het verleden een onderzoek naar de Schansen gedaan, waaruit bleek dat de Schansen onder meer uit cultuurhistorisch perspectief van belang zijn. Nu is er nogmaals budget gereserveerd voor een onderzoek naar de mogelijke economische benutting en het opstellen van een kosten-baten analyse.

Onderzoeksfase

Nee, moet nog beginnen.

Besluitvormingsfase

Nog niet van toepassing.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Het al dan niet uitvoeren van archeologisch onderzoek en eventuele knelpunten op het gebied van ruimtelijke ordening zijn afhankelijk van de ontwikkelingsrichting die gekozen gaat worden.

Geraamde looptijd

Het streven is om de Raad voor het zomerreces van 2006 een principekeuze over de ontwikkelingsrichting te laten maken. Vervolgens kan dan in het najaar van 2006 worden gestart met het externe onderzoek naar de mogelijkheden van economische benutting, waarna ook daarover besluitvorming moet plaatsvinden. Na eventuele vergunningverlening en dergelijke, kan dan vanaf het voorjaar van 2007 worden begonnen met de werkzaamheden.

Financiering

Geraamde investering

Geschatte kosten komen neer op 5 miljoen euro.

Gedekt

Hier is nog geen duidelijkheid over. Ook is de visie van de gemeenteraad op een commerciële benutting van De Schansen nog niet duidelijk.

Eventuele tekorten

Hier is nog geen duidelijkheid over.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Hier is nog geen duidelijkheid over.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Hier is nog geen duidelijkheid over.

Exploitatie: kosten en baten

Hier is nog geen duidelijkheid over.

Aansluiting bij Linieprogramma

Het restaureren van onderdelen van de Linie, waardoor deze weer als zodanig herkenbaar worden, past uitstekend in Panorama Krayenhoff. Daarnaast kan er een (kleinschalige) toeristische functie aan de Schansen worden gegeven, hetgeen ook overeenkomt met het gedachtegoed van Krayenhoff.

Voor het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam geldt grotendeels hetzelfde: de Stelling moet een herkenbaar geheel worden, en door het toevoegen van nieuwe activiteiten wordt gestreefd naar economische benutting.

Project 11 Fort H

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Fort H is gelegen aan de rand van Muiden en had tot voorjaar 2006 geen uitgesproken publieksfunctie. Dit project beoogt het fort een horecabestemming te geven. Daartoe wordt een (eet)café met buitenterras gerealiseerd. De capaciteit wordt daarbij vergroot door het plaatsen van een glazen serre aan de voorkant van het fort. Deze serre (17 x 7 x 6 meter) zal zo worden gebouwd dat de gevel in zijn geheel zichtbaar is. Ook wordt gedacht aan gras op het dak, waardoor het fort vanaf de dijk juist niet zichtbaar is. Daarnaast zullen de losse gebouwen en hekwerken die nu voor het fort staan worden afgebroken; de toiletten worden verplaatst naar de kelder. Ook wordt het fort zowel aan de binnen- als aan de buitenkant geheel gerestaureerd en in oorspronkelijke staat teruggebracht.

Daarnaast bestaat het plan om het huidige parkeerterrein aan de zuidzijde van het terrein aan de provinciale weg (ongeveer 300 vierkante meter groot) op termijn uit te graven. Dit parkeerterrein was vroeger binnenwater met een kleine tussensluis. Tegelijkertijd moeten de stenen beer en de peperbus worden gerestaureerd. Het binnenwater zou gebruikt kunnen worden om de huidige jachthaven (ongeveer 40 boten) uit te breiden. Met name de kleine schepen (sloepen) zouden hier kunnen afmeren.

Gewenste resultaat

Een behouden, beleefbaar en zichtbaar fort met een renderende horecavoorziening. Daarnaast het bevorderen van de toeristisch-recreatieve functie van het monument.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Het initiatief is een aanvulling op de bestaande toeristisch-recreatieve voorzieningen binnen de gemeente. Door het fort te restaureren blijft het behouden en wordt het op een passende wijze gebruikt.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Eigenaar VOF Fort H en de gemeente.

Trekker

Eigenaar VOF Fort H.

Eigenaar

VOF Fort H.

Stand van zaken

De monumentenvergunning voor de horecavoorziening is verleend op 11 april 2006. Na onherroepelijk worden van deze monumentenvergunning kan de vrijstellingsprocedure vervolgd worden en uiteindelijk de bouwvergunning verleend worden. Naar verwachting zal in de winter van 2006 worden begonnen met het bouwen. Voor het toeristisch seizoen van 2006 is een tijdelijke (kleine) serre gebouwd; deze is met Koninginnedag geopend.

De plannen voor het uitgraven van de gracht en de parkeerplaats en het herstel van de peperbus verkeren nog in de beginfase.

Onderzoeksfase

Voor wat betreft de horecavoorziening moeten er in het kader van de vrijstellingsprocedure nog diverse onderzoeken worden uitgevoerd.

Het onderzoek naar het uitgraven van de gracht en de parkeerplaats en het herstel van de peperbus moet nog beginnen.

Besluitvormingsfase

Het College van Burgemeester en Wethouders heeft ingestemd met het volgen van de vrijstellingsprocedure.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Planologisch zijn er geen knelpunten te verwachten. Wél bestaat de mogelijkheid om zienswijzen en bezwaren in te dienen in het kader van de vrijstellingsprocedure. Van de omwonenden zullen waarschijnlijk reacties komen tegen de te verwachten geluidsoverlast van het buitenterras.

Voor wat betreft het uitgraven van de gracht en de parkeerplaats zijn eventuele knelpunten nog onbekend. Volgens de ondernemers staat DWR wel positief tegenover de plannen.

Geraamde looptijd

Naar verwachting is de verbouwing medio 2007 klaar en kan het eetcafé in nieuwe vorm dan in gebruik worden genomen. Voor wat betreft het uitgraven van de gracht en de parkeerplaats en het herstellen van de peperbus is er nog geen duidelijkheid.

Financiering

Geraamde investering

De totale investering voor de horecavoorziening bedraagt € 500.000,- inclusief BTW. De kosten van het uitgraven van de gracht en de parkeerplaats zijn nog onbekend.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

De investeringskosten zijn gedekt door een bancaire lening en door privé-middelen van de ondernemers.

Eventuele tekorten

Geen.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Het fort zal door de eigenaar geëxploiteerd worden. Daarbij gaat het om een restaurant met 70 zitplaatsen, en nog eens 80 zitplaatsen op het terras.

Inrichting en beheer van de exploitatie

De eigenaar van het fort is tevens eigenaar van de naastgelegen jachthaven; de voorzieningen ten behoeve van de jachthaven (douche, toilet) zullen dan ook in het fort worden gerealiseerd.

Exploitatie: kosten en baten

Onbekend, het is een particulier initiatief.

Aansluiting bij Linieprogramma

Door de realisatie van een restaurant met buitenterras wordt Fort H vanuit toeristisch-recreatief oogpunt aantrekkelijker. Daarnaast wordt het fort gerestaureerd, en wordt de zichtbaarheid van de gevel verbeterd.

In een later stadium is het plan om de gracht en de parkeerplaats uit te graven, en zal de peperbus worden gerestaureerd. Niet alleen wordt hierdoor de herkenbaarheid van de Linie vergroot, maar ook wordt het fortcomplex hierdoor economisch benut; de parkeerplaats zal immers een haven worden.

Ook in het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam is een aantal beoogde eindresultaten geformuleerd, waar dit project op aansluit. Daarbij gaat het concreet om de publieke toegankelijkheid van de fortcomplexen, het economisch benutten van de Stelling en de herkenbaarheid van de Stelling. Ook is het beheer en de exploitatie van Fort H door dit project op een duurzame wijze verankerd.

Project 12 Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn

Dit project valt in categorie C: er moet nog een plan van aanpak geformuleerd worden. Dit plan van aanpak is bij deze rapportage opgenomen als bijlage 4.

Het project

Projectbeschrijving

De Nieuwe Hollandse Waterlinie heeft een ladderstructuur. De belangrijkste lijn is de hoofdverdedigingslijn. De polders ten oosten daarvan werden bij oorlogsdreiging onder water gezet. Daarmee ontstond een watervlakte die aan de oostzijde werd begrensd door de zogenaamde inundatielijn. Met deze twee min of meer noord-zuid lopende lijnen is een gebied bepaald: een onder water te zetten, in principe open gebied. In dit gebied ligt een aantal oost-west lijnen. Dit zijn de accessen, de hogere delen waarlangs de vijand de hoofdverdedigingslijn kon bereiken. Deze zwakke schakels in de inundatievlakte werden met forten verdedigd. Hoofdverdedigingslijn, inundatielijn en accessen vormen samen een netwerk, in de vorm van een ladder. In de noordelijke Vechtstreek is deze opbouw niet overal herkenbaar. Het doel van de Gebiedsaanpak is om de 'militaire' structuur van de Nieuwe Hollandse Waterlinie – de ladder – herkenbaar, beleefbaar en begaanbaar te maken¹⁾. In de noordelijke Vechtstreek vormt de oostelijke oever van de Vecht de hoofdweerstandslijn. Om deze hoofdweerstandslijn beleefbaar, herkenbaar en begaanbaar te maken, is het belangrijk dat er langs deze hele lijn van noord tot zuid een ononderbroken route is voor langzaamverkeer. In het deel van de Linie waar de hoofdverdedigingslijn samenvalt met de oostelijke Vechtoever, is de route voor het overgrote deel aanwezig. Twee schakels ontbreken: van Muiden naar het IJsselmeer toe, ten zuiden van fort Uitermeer en er achterlangs. Dit project richt zich op deze twee schakels.

Gewenste resultaat

Een ononderbroken route langs de hoofdweerstandslijn (oostelijke Vechtoever) voor langzaamverkeer.

Geschatte kosten

De geschatte kosten komen neer op € 289.208,-. Dit is gebaseerd op de bedragen uit de rapportage Gebiedsaanpak Vechtstreek Noord, opgesteld in maart 2005.

Samenhang met overig beleid

Dit project hangt samen met de ontwikkelingen bij de Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere, het Uitvoeringsprogramma de Groene Uitweg, de aanwijzing als Nationaal Landschap, de grondgebonden landbouw/landinrichting en zo mogelijk met de Natte As.

Aansluiting bij Linieprogramma

Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling van de hoofdweerstandslijn draagt in sterke mate bij aan de herkenbaarheid van de Linie. Daarnaast worden de toegankelijkheid en de beleefbaarheid versterkt, hetgeen uitstekend past in de in Panorama Krayenhoff geformuleerde doelen.

¹⁾ Gedeeltelijk tekstfragment uit: Stimuleringsfonds voor Architectuur, 2005

Project 13 Realiseren routestructuur Vechtstreek- Noord

Dit project valt in categorie B: er is een sterke samenhang met grote (infrastructurele) projecten.

Het project

Projectbeschrijving

Het polderlandschap van de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt gekenmerkt door openheid en de ladderstructuur die noodzakelijk was voor de voormalige militaire functie van de Linie. Daarbij gaat het om de noord-zuid lijnen (hoofdweerstandslijn en inundatielijn) de oost-west lijnen (accessen). Langs deze lijnen worden in dit project langzaamverkeersroutes gelegd.

Gewenste resultaat

Door de routes zal de Waterlinie herkenbaar, begaanbaar en beleefbaar worden. het routenetwerk dat op deze manier ontstaat, is onderdeel van het totale routestelsel van de Waterlinie, maar kan ook op zichzelf functioneren.

Geschatte kosten

De geschatte kosten komen neer op € 125.000,-.

Samenhang met overig beleid

Dit project hangt samen met de ontwikkelingen bij de Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere, het Uitvoeringsprogramma de Groene Uitweg, de aanwijzing als Nationaal Landschap, de grondgebonden landbouw/landinrichting en zo mogelijk met de Natte As.

Project 14 Beheervisie Naarden-Vesting

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

De Rijksgebouwendienst is eigenaar van de rijksmonumenten in de vesting Naarden. In de tweede helft van de jaren zestig van de vorige eeuw is in opdracht van de Rijksgebouwendienst begonnen met een grootscheepse restauratie; deze is echter nooit afge maakt. In 1999 is daarom van rijkswege 30 miljoen euro toegezegd om binnen 10 jaar de restauratie te voltooien.

Alle inkomsten van het verpachten van monumenten in de vesting worden in een onderhoudsfonds gestort, waaraan ook de gemeente bijdraagt. Daarbij gaat het in totaal om ongeveer een half miljoen euro per jaar. Het bestuur van het onderhoudsfonds is tevens vestingbeheerder.

Gewenste resultaat

Door het project zullen monumenten in de vesting Naarden worden gerestaureerd en ook op langere termijn worden onderhouden.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde van het project is het behoud van het cultureel erfgoed.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Er is een convenant tussen de gemeente Naarden en de Rijksgebouwendienst, die eigenaar is van de monumenten.

Trekker

De Rijksgebouwendienst is trekker.

Eigenaar

Rijksgebouwendienst.

Stand van zaken

Sinds de start van het project in 1999 zijn er al veel monumenten gerestaureerd. Het project is nu bijna gereed; er moeten nog twee bastions worden gerestaureerd.

Onderzoeksfase

Afgerond.

Besluitvormingsfase

Besluitvorming heeft in 1999 plaatsgevonden, het project is in uitvoering.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Er zijn geen knelpunten.

Geraamde looptijd

Het totale project heeft een looptijd van ongeveer 10 jaar.

Financiering

Geraamde investering

€ 30 miljoen; verspreid over een periode van 10 jaar.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Het project is geheel gefinancierd door de Rijksgebouwendienst, er is geen cofinanciering noodzakelijk.

Eventuele tekorten

Nee.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Het project heeft geen invloed op de huidige exploitatie van een aantal van de rijksmonumenten; deze zullen – als ze dat nu zijn – ook in de toekomst worden verpacht.

Inrichting en beheer van de exploitatie

In enkele gevallen verpachten van monumenten.

Exploitatie: kosten en baten

Onbekend.

Aansluiting bij Linieprogramma

Het restaureren van forten is een belangrijk geformuleerde opgave in Panorama Krayenhoff. Daarbij moet gestreefd worden naar de zekerheid van meerjarig onderhoud, bijvoorbeeld door duurzaam beheer. Ook het versterken van de herkenbaarheid van de Linie als geheel heeft aandacht.

Project 15 Ontwikkeling open schootsvelden binnen stadsgezicht Naarden-Vesting

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Ten zuiden en ten westen van de vesting liggen voormalige schootsvelden, die nu in eigendom zijn van de gemeente Naarden, de Nederlandse staat en van een aantal particulieren. Voor deze terreinen moeten inrichtingsplannen worden gemaakt, waarbij de nadruk moet komen op het leeg en laag houden van de gebieden en op het versterken van de herkenbaarheid als voormalige schootsvelden. Ook moet de belevingswaarde worden versterkt, bijvoorbeeld door het aanleggen van fiets- en wandelpaden en een picknickplaats. Momenteel is het gebied in gebruik als grasland en staat er een klein woonwagenvak.

Gewenste resultaat

Het gewenste resultaat zijn toegankelijke, beleefbare en als voormalige schootsvelden herkenbare terreinen.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde van dit project is cultureel (behoud van de elementen van de Waterlinie) en toeristisch van aard (toegankelijkheid en beleefbaarheid).

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Gemeente Naarden.

Trekker

Gemeente Naarden.

Eigenaar

De gemeente Naarden, de Nederlandse staat en van een aantal particulieren.

Stand van zaken

Een aanvraag voor de financiering van het project moet worden ingediend bij het projectbureau Belvédère en bij het Stimuleringsfonds voor de Architectuur. De voorbereidingen daartoe zijn getroffen. De aanvragen zijn nog niet ingediend. Onzeker is ook of na aanvraag daadwerkelijk wordt toegelaten. Mocht er geen subsidie worden verstrekt dan wordt een andere oplossing gezocht.

Onderzoeksfase

Is bezig.

Besluitvormingsfase

Er heeft nog geen besluitvorming plaatsgevonden.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Er worden geen knelpunten verwacht. Het woonwagenvak zal niet worden verplaatst.

Geraamde looptijd

Nog onbekend.

Financiering

Geraamde investering

Nog onbekend, schatting is € 50.000,-.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Nog onbekend; een aanvraag zal worden ingediend bij het projectbureau Belvédère en bij het Stimuleringsfonds voor Architectuur

Eventuele tekorten

Nog onbekend.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Er zal geen sprake zijn van exploitatie. Het huidige gebruik blijft grotendeels gehandhaafd, en de fiets- en wandelpaden zullen (door de gemeente) worden onderhouden.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Niet van toepassing.

Exploitatie: kosten en baten

Niet van toepassing.

Aansluiting bij Linieprogramma

Een belangrijke opgave uit Panorama Krayenhoff is het behouden en herkenbaar maken van elementen van de Waterlinie; dit project sluit daar goed bij aan. Daarbij moet gestreefd worden naar de zekerheid van meerjarig onderhoud.

Project 16 Ontwikkelen bezoekerscentrum Naarden- Vesting

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Het betreft de ontwikkeling van een bezoekerscentrum in Naarden-Vesting. In dit bezoekerscentrum komt een algemene tentoonstelling over de Vesting, een expositieruimte voor de plaatselijke culturele instellingen en indien mogelijk informatie over zowel de Nieuwe Hollandse Waterlinie als de Stelling van Amsterdam. Daarnaast zal er kleinschalige horeca worden gevestigd en zal er bij het bezoekerscentrum een toeristisch informatiepunt komen.

Gewenste resultaat

Een operationeel bezoekerscentrum in Naarden-Vesting.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde is toeristisch - economisch.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

De gemeente Naarden werkt samen met de culturele instellingen in Naarden (waaronder het Vestingsmuseum en het Comeniusmuseum), de VVV en het bedrijfsleven.

Trekker

De gemeente Naarden is trekker en coördinator van het project.

Eigenaar

De gemeente Naarden.

Stand van zaken

Het project loopt al enige tijd. Op dit moment wordt subsidie aangevraagd bij de provincie Noord-Holland.

Onderzoeksfase

Er is een projectplan geschreven. De gemeente Naarden zoekt momenteel naar de financieringsmogelijkheden.

Besluitvormingsfase

Besluitvorming heeft plaatsgevonden, het project is door de gemeente Naarden gewenst. Momenteel wordt gezocht naar mogelijke financiers.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Het huidige VVV kantoor is de gewenste locatie voor het bezoekerscentrum. Hiervoor moet een deel van het huidige VVV kantoor worden verplaatst. De gemeente is hierover in onderhandeling met VVV Hollands-Midden.

Geraamde looptijd

Het totale project heeft een looptijd van een jaar. In 2007 moet het project gereed zijn.

Financiering

Geraamde investering

Geschatte kosten komen neer op € 90.000,-;

- Bouwkundige aanpassingen gebouw: € 50.000,-
- Inrichting kantoorfunctie: € 15.000,-
- Inrichting publieksfunctie: € 15.000,-
- Informatiemateriaal SvA en NHW: € 10.000,-

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Op dit moment wordt cofinanciering aangevraagd bij de provincie Noord-Holland. Ook wordt geopteerd voor samenwerking met de projectbureaus Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. De wens van de gemeente Naarden is om de (noordelijke respectievelijk zuidelijke) informatiepunten van deze organisaties te integreren in het bezoekerscentrum.

Eventuele tekorten

Nog niet bekend.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Het is de bedoeling om een stichting op te zetten die de exploitatie van het bezoekerscentrum voor zijn rekening neemt.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Nader te bepalen.

Exploitatie: kosten en baten

Nader te bepalen.

Aansluiting bij Linieprogramma

Mits het een bezoekerscentrum over onder meer de Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt, sluit het project aan op de in Panorama Krayenhoff geformuleerde opgave voor de realisatie van een locatie waar de historie en de werking van de Linie kan worden gedemonstreerd.

Project 17 Fort Hinderdam

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

Natuurmonumenten wil de beleefbaarheid van Fort Hinderdam vergroten door op de noordoever een bankje te plaatsen met uitzicht op het fort. Daarnaast wil zij bomen en struiken weghalen om het zicht op het fort te verbeteren. Tot slot wordt gedacht aan een informatiebord(je). Het fort zelf wordt niet op reguliere basis opengesteld, net als nu zal bezoek in de toekomst slechts mogelijk zijn tijdens de Open Monumentendagen.

Gewenste resultaat

Een herkenbaar en zichtbaar fort waarvan men rustig kan genieten.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

Natuurmonumenten gaat ervan uit dat veel wandelaars en fietsers een 'rondje Stelling van Amsterdam' zullen wandelen en fietsen. Daartoe moet er een brug over het Amsterdam-Rijnkanaal worden gerealiseerd (zie project 16), en moet er voor worden gezorgd dat alle elementen van de Stelling van Amsterdam als zodanig herkenbaar zijn. Dit project draagt aan dat laatste bij.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Natuurmonumenten, Vechtplassencommissie.

Trekker

Natuurmonumenten.

Eigenaar

Staatsbosbeheer is eigenaar van Fort Hinderdam, Natuurmonumenten heeft het in erfpacht.

Stand van zaken

Natuurmonumenten kan op korte termijn starten met het project. Natuurmonumenten wacht op een startsein, bijvoorbeeld van de provincie Noord-Holland in de vorm van een subsidietoezegging. Als deze ontvangen is, gaat Natuurmonumenten in de eigen organisatie kijken of het realiseren van het project haalbaar is voor wat betreft financiering.

Onderzoeksfase

Nog niet afgerond. Er moet nog een keuze worden gemaakt voor een type bankje.

Besluitvormingsfase

Nog niet van toepassing.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Waternet is de eigenaar van de kade. Als de plaatsing van het bankje geen ingrijpende gevolgen heeft (niet dieper dan op maximaal 0,75 meter diepte wordt verankerd) en niet op een locatie wordt geplaatst waar het overlast geeft (bijvoorbeeld op een steil talud), dan volstaat het om de plaatsing te melden en hoeft er geen vergunning worden aangevraagd.

Geraamde looptijd

Natuurmonumenten schat in dat de eerste mensen in het voorjaar van 2007 van het bankje gebruik kunnen maken.

Financiering

Geraamde investering

Natuurmonumenten weet nog niet hoe duur het bankje zal zijn; dit bepaalt in belangrijke mate de hoogte van de investering. De geraamde kosten voor het bankje bedragen € 1.000,- tot € 10.000,-; de keuze voor het type bankje is weer afhankelijk van het al dan niet verkrijgen van subsidie. De mankracht die benodigd is om de werkzaamheden uit te voeren kan

intern worden geleverd, en wordt als zodanig (nog) niet begroot door Natuurmonumenten.

Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering noodzakelijk)

Nog niet bekend.

Eventuele tekorten

Nog niet bekend.

Exploitatie

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Er zal door de realisatie van dit project geen verandering zijn in de exploitatie van fort Hinderdam; dit zal voor het publiek gesloten blijven.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Natuurmonumenten zal zorgdragen voor het schoonmaken en eventuele herstelwerkzaamheden.

Exploitatie: kosten en baten

Niet van toepassing.

Aansluiting bij Linieprogramma

In dit project wordt fort Hinderdam beter zichtbaar en daarmee als onderdeel van de Linie herkenbaar gemaakt, hetgeen uitstekend aansluit op het gedachtegoed van zowel Panorama Krayenhoff als het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam.

Project 18 Realiseren verbindingen over het Amsterdam-Rijnkanaal

Dit project valt in categorie B: er is een sterke samenhang met grote (infrastructurele) projecten.

Het project

Projectbeschrijving

Sinds de uitbreiding van de infrastructuur in Nederland op nationaal niveau is er weinig oog voor de verbindingen op regionaal en lokaal niveau. Het uitgangspunt is de structuur van de Waterlinie herkenbaar, beleefbaar en begaanbaar te maken. Daarom moeten ondermeer de infrastructurele beperkingen van het gebied worden opgeheven.

Een beperking die een grote invloed heeft op de structuur en de bereikbaarheid van de Linie is het Amsterdam-Rijnkanaal dat de Linie afsnijdt van het gebied ten westen van het kanaal. De doelstelling van dit project is het realiseren van langzaamverkeerverbindingen om oude infrastructurele lijnen te herstellen. Deze verbindingen kunnen door twee verschillende ingrepen worden gerealiseerd: een voetfietsveer dan wel een voet-fietsbrug.

Er zijn vijf locaties voorgedragen voor de realisatie van een voet-fietsverbinding, waarvan er twee in het gebied van enveloppe 1 liggen: bij Weesp en bij Nigtevegt. Er zijn ideeën zoals het realiseren van Baileybruggen of het inzetten van amfibievoertuigen, maar een uiteindelijke keuze is nog niet gemaakt.

Gewenste resultaat

Herstel van oude infrastructurele lijnen.

Geschatte kosten

De geschatte kosten komen neer op € 3.000.462,-. Dit is gebaseerd op de bedragen uit de rapportage Gebiedsaanpak Vechtstreek Noord, opgesteld in maart 2005.

Samenhang met overig beleid

Dit project hangt samen met de ontwikkelingen bij de Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere, het

Uitvoeringsprogramma de Groene Uitweg, de aanwijzing als Nationaal Landschap, de grondgebonden landbouw/landinrichting en zo mogelijk met de Natte As.

Project 19 Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel A1 onder de Vecht

Dit project valt in categorie B: er is een sterke samenhang met grote (infrastructurele) projecten.

Het project

Projectbeschrijving

Het gebied van de Naardertrekvaart was in het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie een open inundatievlakte. De lange, continue Naardertrekvaart vormde daarin het acces, dat door de vestingsteden Muiden en Naarden werd verdedigd. Het gebied wordt nu doorsneden door een spoorlijn en de snelwegen A1 en A6. Door de versnippering van het landschap verrommelt het gebied en vervagen de openheid en de ruimtelijke structuur, de belangrijkste ruimtelijke kwaliteiten.

Om de openheid van het landschap ook op langere termijn te waarborgen, wordt gekozen voor een lang aquaduct onder de Vecht bij Muiden dat tegelijkertijd een robuuste ecologische verbinding is, de vaarverbinding verbetert en routes langs de Vecht aanheelt. De exacte ligging van het aquaduct zal nog nader moeten worden bepaald²⁾.

Gewenste resultaat

Inpassing van de A1 aan de oostzijde van de Vecht.

Geschatte kosten

De geschatte kosten voor de realisatie van een Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel komen neer op € 150.000.000,- - € 250.000.000,-.

Samenhang met overig beleid

Dit project hangt samen met de ontwikkelingen bij de Planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere, het Uitvoeringsprogramma de Groene Uitweg, de aanwijzing als Nationaal Landschap, de grondgebonden landbouw/landinrichting en zo mogelijk met de Natte As.

---

²⁾ Tekst gedeeltelijk overgenomen uit Stimuleringsfonds voor Architectuur (2005).

Project 20 Ontwikkelen Naardertrekvaart

Dit project valt in categorie C: er moet nog een plan van aanpak geformuleerd worden. Dit plan van aanpak is bij deze rapportage opgenomen als bijlage 5.

Het project

Projectbeschrijving

In het gebied rondom de Naardertrekvaart dient de ruimtelijke kwaliteit van het landschap verbeterd te worden en moet de relatie tussen de Naardertrekvaart (voormalige acces in de Nieuwe Hollandse Waterlinie) en de vestingsteden Muiden en Naarden (voor de bezoeker) duidelijker worden.

Gewenste resultaat

Verhoging van de kwaliteit van het landschap en verbetering van de relatie tussen de Naardertrekvaart en de vestingsteden.

Geschatte kosten

De geschatte kosten komen neer op € 300.000,-. Dit is gebaseerd op de bedragen uit de rapportage Gebiedsaanpak Vechtstreek Noord, opgesteld in maart 2005.

Uitvoering

Het plan voor het ontwikkelen van de Naardertrekvaart bestaat uit een aantal deelplannen:

- 1 De belangrijkste ruimtelijke kwaliteit van het gebied is de openheid van het landschap. Om de versnippering van het landschap tegen te gaan wordt ernaar gestreefd het gebied zoveel mogelijk als een eenheid te behandelen. Dit betekent dat er een uniforme inrichting wordt gegeven aan de grote ruimtelijke eenheden en zoveel mogelijk verstorende elementen worden verwijderd. In deze visie past ook de keuze voor het stroomlijn-alternatief van de A1 (geen nieuwe doorsnijding) en voor een lang aquaduct onder de Vecht bij Muiden. Dit aquaduct is tegelijkertijd een robuuste ecologische verbinding, verbetert de vaarverbinding en verbindt routes langs de Vecht met elkaar.

- 2 De Naardertrekvaart zelf zal ruimtelijk worden versterkt met een bomenrij aan weerszijden van het water en langs minstens één oever een fietsvoetpad. Hierdoor worden verschillende circuits van het routenetwerk in het gebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie aaneengesloten. Bij de aanlanding van de trekvaart bij Muiden en Naarden is het vizier op beide vestingsteden verbreed. Daarnaast zal het zicht op de vesting Naarden vanaf de Naardertrekvaart worden verbeterd.
- 3 Verzorgingsplaats de Hakkelaar wordt opnieuw ingericht. Doel is een helder afgebakende eenheid te maken, als een fortachtig element in het verder open landschap waarin alleen lage bebouwing is toegestaan. Op de lange termijn (snelwegverbreding) is een veel betere locatie beschikbaar voor de verzorgingsplaats aan de meer verstedelijkte westzijde van de Vecht. De verzorgingsplaats past qua functie op deze locatie, kan ruimtelijk worden ingepast en doet recht aan de gewenste asymmetrie van de Waterlinie: open aan de oostzijde van de weerstandslijn en dicht aan de westzijde.
- 4 Rondom knooppunt Muiderberg tot slot wordt zoveel mogelijk beplanting verwijderd, waardoor het Naardermeer zich duidelijk aftekent als zelfstandig element. Aansluitend bij de functionele, stoere en vanzelfsprekende inrichting van de Linie, wordt een snelweglandschap van wallen en taluds aangelegd. De wallen en taluds worden zodanig verhoogd, dat zij een geluidwerende barrière vormen tussen de snelweg en het Naardermeer enerzijds en Muiderberg anderzijds. Het 'akoestische landschap' dat zo ontstaat, kan worden doorsneden door diagonale openingen, zodat er af en toe een doorkijk is tussen de twee werelden van het snelweglandschap en het (natuur)landschap³⁾.

Samenhang met overig beleid

Dit project hangt nauw samen met de planstudie Schiphol-Amsterdam-Almere, het Uitvoeringsprogramma van de Groene Uitweg, de aanwijzing als

³⁾ Stimuleringsfonds voor Architectuur, 2005

Nationaal Landschap en de grondgebonden landbouw/landinrichting. In het Uitvoeringsprogramma Groene Uitweg is verder het project 'Vaarverbinding Vecht-Naardertrekvaart-Gooimeer' opgenomen. Dit project richt zich op een veilige verbinding voor de kleine watersport tussen Vecht- en Gooimeer. Hiervoor moet een verbinding van 1 a 2 kilometer naar het Gooimeer worden gegraven. De cultuurhistorische Muider- en Naardertrekvaart krijgt – als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie – een recreatieve opwaardering door de aanleg van een fiets- en wandelpad. Beide projecten overlappen en versterken elkaar.

Aansluiting bij Linieprogramma

Door dit project zal de herkenbaarheid van de Linie en haar landschappelijke structuur worden verbeterd, hetgeen centraal staat in Panorama Krayenhoff. Openheid en de duidelijk zichtbare accessen zijn daarbij sleutelbegrippen. Daarnaast zal door het aanleggen van een wandel- of fietspad de toegankelijkheid worden verbeterd.

Project 21 Noodberging Keverdijkse Polder

Dit project valt in categorie A: er is reeds een projectplan geschreven en de betrokken partijen en de financiële kaders zijn bekend.

Het project

Projectbeschrijving

De Nieuwe Keverdijkse Polder is in het Streekplan Noord-Holland Zuid uit 2003 aangewezen als zoekgebied voor calamiteitenberging.

Gewenste resultaat

Waterberging bij calamiteiten.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde betreft vooral het vergroten van de veiligheid.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Provincie Noord-Holland, gemeenten en het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht zijn betrokken bij de beginfase. Mocht de Nieuwe Keverdijkse Polder daadwerkelijk worden ingezet voor calamiteitenberging, dan zullen zo spoedig mogelijk daarbij ook de bewoners en de overige belanghebbenden worden betrokken.

Trekker

Provincie Noord-Holland.

Eigenaar

Niet van toepassing.

Stand van zaken

Naast de Nieuwe Keverdijkse Polder is ook de Ronde Hoep aangewezen als zoekgebied voor calamiteitenberging. De provincie in de zomer van 2004 begonnen met het onderzoeken van de mogelijkheden in de

Ronde Hoep. Na de zomer van 2006 zal besloten worden of de Ronde Hoep wordt aangewezen voor calamiteitenberging, en zo ja, onder welke voorwaarden. Tevens zullen uit dit besluit algemene beleidsregels volgen op het gebied van calamiteitenberging, en ook zal de rol die de verschillende organisaties hebben worden verduidelijkt.

Vervolgens wordt verdergegaan met de Keverdijkse Polder. Daarbij wordt eerst een probleemanalyse gemaakt: wat zijn nut en noodzaak? Duidelijk is dat het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht in de Keverdijkse Polder minder noodzaak voor calamiteitenberging ziet dan bij de Ronde Hoep. Vervolgens wordt een kosten-baten-analyse gemaakt, waarna er wordt gekeken naar eventuele alternatieven. In dit proces zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van de ervaring die is opgedaan in de Ronde Hoep. De projectleider die nu bij de Ronde Hoep is betrokken, wordt daarom waarschijnlijk ook voor de Keverdijkse Polder aangesteld.

Onderzoeksfase

Nog niet begonnen.

Besluitvormingsfase

Nog niet van toepassing.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Nog niet bekend.

Geraamde looptijd

Nog niet bekend. Dit is onder meer afhankelijk van de discussie over nut en noodzaak van calamiteitenberging in de Keverdijkse Polder en van de eventuele voorwaarden die aan de calamiteitenberging worden gesteld.

Financiering

Geraamde investering

Geschatte kosten komen neer op € 40.000,-.

*Gedekt (door wie, hoeveel cofinanciering
noodzakelijk)*

Nog niet bekend.

Eventuele tekorten

Nog niet bekend.

Exploitatie

*Wijze waarop de locatie geëxploiteerd
zal worden*

Het beheer is nog niet bekend.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Nog niet bekend.

Exploitatie: kosten en baten

Nog niet bekend.

Aansluiting bij Linieprogramma

In Panorama Krayenhoff wordt nadrukkelijk de ambitie uitgesproken de oude inundatiesystemen in te zetten voor de moderne waterhuishouding. Daarnaast wordt voor extra ruimte voor rivierwaterafvoer gekeken naar calamiteitenpolders. Voor wat betreft de beleefbaarheid van de Waterlinie is noodberging een middel om water terug te brengen in de Linie.

Project 22 Benutten kansen groepsschuilplaatsen

Dit project valt in categorie C: er moet nog een projectplan geformuleerd worden. Dit projectplan is bij deze rapportage opgenomen als bijlage 6.

Het project

Projectbeschrijving

Er zijn verschillende soorten groepsschuilplaatsen, zoals de piramide en de koepelkazemat. De schuilplaatsen zijn op verschillende manieren, afhankelijk van hun functie, in het landschap geplaatst: solitair, in reeksen of in velden. De groepsschuilplaatsen werden met grond bedekt en met gras en bomen beplant zodat ze niet opvielen.

Nu zijn de groepsschuilplaatsen juist bijzonder opvallend in het landschap: kale, betonnen elementen, stoere kolossen, eenzaam en verlaten in het open weidse agrarische landschap. Ze vormen het best zichtbare en tegelijkertijd ook het meest onbekende deel van de Linie⁴).

De ambitie van project 22 is om de groepsschuilplaatsen toegankelijk, begaanbaar en beleefbaar te maken. Om deze ambitie te verwezenlijken, kunnen de groepsschuilplaatsen op verschillende manieren worden ontwikkeld. In bijlage 4 bij deze rapportage wordt een vijftal ontwikkelingsscenario's geschetst; een keuze voor de daadwerkelijke ontwikkeling is nog niet gemaakt.

Gewenste resultaat

Toegankelijke, begaanbare en beleefbare groepsschuilplaatsen.

Geschatte kosten

De geschatte kosten komen neer op € 35.000,-.

Reden waarom het project opgevoerd is, meerwaarde in economisch, toeristisch of cultureel opzicht

De meerwaarde van het project is, afhankelijk van de te kiezen ontwikkelingsrichting, met name toeristisch en cultureel.

Realisatie

Samenwerkende organisaties

Bij dit project zullen met name ondernemers, museale en culturele aanbieders uit de betrokken gemeenten een belangrijke rol spelen. Daarnaast zullen bijvoorbeeld VVV Hollands-Midden en de Kamer van Koophandel intensief bij dit project worden betrokken.

Trekker

Nog niet bekend.

Eigenaar

Niet van toepassing.

Stand van zaken

In bijlage 4 bij dit document is een eerste projectplan opgenomen; hier is nog geen besluit over genomen.

Besluitvormingsfase

Er heeft nog geen besluit plaatsgevonden.

Ruimtelijke ordening, mogelijke knelpunten

Nog onbekend.

Geraamde looptijd

Nog onbekend.

Financiering

Geraamde investering

De geschatte kosten komen neer op € 35.000,-.

Gedekt

Er zijn nog geen kosten gedekt.

⁴) Tekst overgenomen uit: Stimuleringsfonds voor Architectuur, 2005.

Eventuele tekorten

Nog onbekend.

Exploitatie

Nog onbekend.

Wijze waarop de locatie geëxploiteerd zal worden

Nog onbekend.

Inrichting en beheer van de exploitatie

Nog onbekend.

Exploitatie: kosten en baten

Nog onbekend.

Aansluiting bij Linieprogramma

Het beleefbaar en herkenbaar maken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie is een belangrijke doelstelling van Panorama Krayenhoff; het ontwikkelen van groepsschuilplaatsen kan hieraan bijdragen. Ditzelfde gaat grotendeels op voor het Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam. Ook worden de Linie en de Stelling en elementen daarvan in dit project economisch benut, hetgeen goed bij beide programma's past.

6 Samenvatting

6.1 Samenvatting

De Vechtstreek-Noord is een relatief rustig en groen gebied, gelegen temidden van een drukbevolkte regio. Het gebied vormt het scharnierpunt van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam, waardoor er veel elementen van grote cultuurhistorische waarde in het landschap verscholen liggen. Ook liggen er enkele belangrijke natuurgebieden in de regio, waardoor het gebied zich goed leent voor wandelen en fietsen. Tot slot is er veel diversiteit in het aanbod, waaronder vaarwater voor waterrecreatie.

Gezien bovenstaande, heeft de Vechtstreek-Noord vanuit cultureel, natuur, toeristisch-recreatief en economisch oogpunt geredeneerd, een grote potentie. Om deze potentie te verzilveren, zal het bestaande aanbod voor de bezoeker beter beleefbaar, herkenbaar en toegankelijk moeten worden gemaakt. Deze aspecten zijn van belang voor alle bezoekers, maar zeker voor de herhalingsbezoeker, die in de regio sterk vertegenwoordigd is. Een aantal van de projecten dat is geformuleerd in enveloppe 1 zal hier zeker aan bijdragen.

De projecten die momenteel in enveloppe 1 worden uitgevoerd, zijn in te delen in drie categorieën:

Categorie A:

Projecten waarvoor reeds een projectplan geschreven is (al dan niet in globale zin), waarvan de betrokken partijen bekend zijn en waarvan ook de financiële kaders bekend zijn. Vijftien van de tweeëntwintig projecten in enveloppe 1 horen bij categorie A.

Categorie B:

Projecten die een sterke samenhang hebben met grote (infrastructurele) projecten. Vijf van de tweeëntwintig projecten in enveloppe 1 horen bij categorie B.

Categorie C:

Projecten waarvoor projectplannen geformuleerd moeten worden. De doelstelling van de twee projectplannen die geschreven moeten worden is het bieden van duidelijkheid over de (economische) kansen die in het kader van de Nieuwe Hollandse Waterlinie gerealiseerd kunnen worden. De projectplannen vormen tevens het startpunt voor de (aanbesteding van de) realisatie en de realisatie van de benodigde financiering.

In de schema's op de volgende pagina's worden de belangrijkste punten samengevat.

In figuur 6.1 wordt weergegeven hoe de diverse projecten zich verhouden tot Panorama Krayenhoff. Per cluster doelstellingen wordt kort een visie gegeven. De tijdplanning tot slot staat weergegeven in figuur 6.2.

Panorama Krayenhoff

Versterken van een herkenbaar Waterlinieprofiel

Openheid in de open velden en schootsvelden	Het contrast aan weerszijden van de hoofdverdichtingslijn	Samenhang tussen de verschillende elementen van het verdedigings-systeem
Ontwikkeling hoofdweerstandslin	Noodberging keverdijkse polder	Arrangementen
Noodberging Keverdijkse polder		Muizenfort
Schootsvelden Naarden		Ontwikkeling hoofdweerstandslin
Beheervisie Naarden-Vesting		Groepsschuilplaatsen
Naardertrekvaart		Open schootsvelden Naarden
		Beheervisie Naarden-Vesting
		Naardertrekvaart

Ontwikkelen en profileren van de Waterlinie als een liefhebberslandschap (de hoofden en de harten)

Ontsluiting en toegankelijkheid van objecten en landschappen	Sfeer (ruw, robuust, grootschalig, geheim en zinnig en verhalend)	Naamsbekendheid, vertrouwdeheid met de Linie	Evenementen en activiteiten	Beschikbaarheid en kwaliteit informatie-materiaal, huisstijl
Pampus	Pampus	Bezoekerscentrum Naarden	Muiderslot	Muizenfort
Uitermeer	Muizenfort	Educatief programma	Fort Werk IV	Bezoekerscentrum Naarden
Muiderslot	Beheervisie Naarden-Vesting			Educatief programma
Muizenfort	Schootsvelden Naarden			
Westbatterij				
Schansen				
Fort H				
Routestructuur V.-Noord				
Hinderdam				
Groepschuilplaatsen				
Fort Werk IV				

Realiseren van een economisch duurzaam gebruik in en voor de Waterlinie

Economisch gebruik van forten	Ontwikkeling van de grondgebonden landbouw	Waterberging in inundatiegebieden	Behoedzame locatiekeuze van wonen, werken en infrastructuur	Inpassing wonen, werken en infrastructuur in Linie-structuur
Pampus		Noodberging Keverdijkse polder	Verbindingen Amsterdam-Rijnkanaal	Ontwikkeling hoofdweerstandslin
Uitermeer			Aqua-ecoduct Vecht	Verbindingen Amsterdam-Rijnkanaal
Westbatterij				Aqua-ecoduct Vecht
Schansen				Naardertrekvaart
Fort H				
Fort Werk IV				

6.2 Visie per cluster

In het voorgaande schema zijn de belangrijkste ambities van Panorama Krayenhoff als leidraad gebruikt.

Deze ambities zijn:

- Versterken van een herkenbaar Linieprofiel.
- Ontwikkelen en profileren van de Waterlinie als liefhebberslandschap.
- Realiseren van een economisch duurzaam gebruik in en voor de Waterlinie.

Per ambitie wordt onderstaand een korte visie geformuleerd over de aansluiting tussen de projecten en de specifieke ambitie.

6.2.1 Versterken van een herkenbaar Waterlinieprofiel

- Openheid in de open velden en schootsvelden.
- Het contrast aan weerszijden van de hoofdverdedigingslijn.
- Samenhang tussen de verschillende elementen van het verdedigingssysteem.

De Linie bestaat uit zeer veel afzonderlijke elementen, die voor een leek lukraak over het landschap lijken te zijn uitgestrooid en geen onderlinge samenhang vertonen. Het tegendeel is echter waar: alle elementen van de Linie waren functioneel met elkaar verbonden; de ligging is daarom verre van willekeurig. Ditzelfde geldt voor de openheid van het landschap: veelal hangt dit samen met bijvoorbeeld de schootsvelden en de inundatiekommen. De losse elementen en (de inrichting van) het landschap vormen samen één geheel en behoren tot het nationaal cultuurhistorisch erfgoed. Door het behouden en versterken van de losse elementen en van de openheid in het landschap, zullen de samenhang en de vroegere functie van de Linie voor de bezoeker duidelijker inzichtelijk worden.

Een aantal van de in enveloppe 1 geformuleerde projecten draagt bij aan het behoud van (de openheid in) het landschap. Voorbeelden hiervan zijn het behoud van de schootsvelden bij Naarden-Vesting, het aanwijzen van de Keverdijkse Polder voor calamiteitenberging en het ontwikkelen van de Naardertrekvaart.

6.2.2 Ontwikkelen en profileren van de Waterlinie als een liefhebberslandschap

- Ontsluiting en toegankelijkheid van objecten en landschappen.
- Sfeer (ruw, robuust, grootschalig, geheimzinnig en verhalend).
- Naamsbekendheid, vertrouwdheid met de Linie.
- Evenementen en activiteiten.
- Beschikbaarheid en kwaliteit informatiemateriaal, huisstijl.

Het merendeel van de projecten past goed binnen deze ambitie; veel projecten zijn immers gericht op het economisch benutten van elementen van de Linie door aantrekken van meer toeristen. Een aantal van de elementen wordt momenteel al benut in toeristisch-recreatief of cultureel opzicht. Voorbeelden hiervan zijn het Muiderslot, fort Pampus, fort Werk IV en fort H.

In de Vechtstreek-Noord speelt de toeristisch-recreatieve sector een belangrijke rol; in bijvoorbeeld de gemeente Muiden is het zelfs één van de belangrijkste economische dragers. Door een aantal ontwikkelingen in de markt – zoals vergrijzing en het in snel tempo toenemende aantal dagtochten en bestedingen aan dagtochten – is het waarschijnlijk dat de toeristisch-recreatieve sector alleen nog maar in omvang zal toenemen.

Bij veel van de projecten die in enveloppe 1 zijn geformuleerd, wordt begonnen met een grondige restauratie, waardoor het cultuurhistorisch erfgoed langer behouden blijft. Na de restauratie, zullen veel van de forten in meer of mindere mate commercieel worden geëxploiteerd. De directe inkomsten hiervan zullen ten goede komen aan de exploiterende organisatie – veelal stichtingen, de indirecte inkomsten vallen binnen de regio (detailhandel, horeca en dergelijke). Het voorzieningenniveau voor zowel inwoners als toeristen in de regio zal mede daardoor in stand worden gehouden. Door de toename van het toeristisch-recreatief aanbod, zullen de huidige bezoekers van de regio meer in de ruimte worden verspreid, waardoor de overlast in de huidige toeristische concentratiegebieden zal afnemen.

Voor de bezoeker zal de Linie door deze projecten tastbaarder, herkenbaarder en beter beleefbaar worden. Immers, de verschillende elementen zullen voor de bezoeker toegankelijk worden gemaakt. Ook speelt informatievoorziening, zowel over de eigen locatie als over de gehele Linie, bij veel projecten een belangrijke rol. Het cultuurhistorisch erfgoed komt daarmee voor de bezoeker tot leven en wordt herkenbaar als één geheel. Opvallend bij de projecten uit enveloppe 1 is dat er veel nadruk wordt gelegd op fysieke ingrepen in elementen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Er zijn nauwelijks projecten waarbij kennis, informatievoorziening, communicatie, samenwerking of de organisatie van evenementen centraal staan, elementen die wel aan de te verwezenlijken ambities uit Panorama Krayenhoff zouden bijdragen.

De daadwerkelijke interesse van bezoekers in de Linie is in belangrijke mate afhankelijk van de precieze invulling van de diverse elementen en de ligging en toegankelijkheid van de elementen. Daarnaast zal er als basis een goede toeristische infrastructuur moeten worden ontwikkeld. Om de Linie in economisch opzicht optimaal te benutten en de bezoeker voldoende faciliteiten te bieden, kan daarnaast gebruik worden gemaakt van (ambulante) horecafaciliteiten of informatiepunten.

6.2.3 Realiseren van een economisch duurzaam gebruik in en voor de Waterlinie

- Economisch gebruik van forten.
- Ontwikkeling van de grondgebonden landbouw.
- Waterberging in inundatiegebieden.
- Behoedzame locatiekeuze van wonen, werken en infrastructuur.
- Inpassing wonen, werken infrastructuur in Linie-structuur.

Voor wat betreft het economisch gebruik van de forten valt op dat het hier veelal gaat om ontwikkeling op toeristisch-recreatief gebied; dit is in de voorgaande subparagraaf reeds besproken.

Bij de overige doelstellingen staat vooral de ruimtelijke inrichting van het gebied centraal. Veel van de projecten uit categorie B – samenhangend met grote infrastructurele werken – dragen bij aan het realiseren van deze doelstellingen.

De basis van de werking van de Linie was gelegen in een uitgekiende ruimtelijke ordening die gekenmerkt wordt door openheid. De herkenbaarheid van de Linie als cultuurhistorisch erfgoed is vooral gelegen in het behoud van deze ruimtelijke structuur. De huidige opgaven voor wonen, werken en infrastructuur moeten dan ook zorgvuldig worden ingepast om deze structuur niet aan te tasten en indien mogelijk zelfs te versterken.

Figuur 6.2 ■ Tijdplanning projecten

Nr.	Omschrijving	Geraamde doorlooptijd	Daadwerkelijk gereed
1	Fort Pampus	2005-2007	Winter 2006
2	Werk IV	2005-2008	Onbekend
3	Fort Uitermeer	2005-2007	Zomer 2008
4	Toeristisch-recreatief arrangement	2005-2007	Voorjaar 2007
5	Educatief Programma	2006-2007	December 2007
6	Fietsveer Nigtevecht	2006-2007	Voor 2007
7	Muiderslot	2005-2007	Voorjaar 2006
8	Muizenfort	2005-2008	Onbekend
9	Westbatterij	2005-2008	Onbekend
10	De Schansen	2005-2008	Onbekend
11	Fort H	2005-2008	Winter 2006
12	Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn bij Muiden en Weesp	2007-2014	Onbekend
13	Realiseren routestructuur Vechtstreek-Noord	2007-2014	Onbekend
14	Beheervisie Naarden-Vesting	2007-2014	2009
15	Ontwikkeling open schootsvelden binnen beschermd stadsgezicht	2007-2014	Onbekend
16	Bezoekerscentrum Naarden-Vesting	2007-2014	2007
17	Vergroten beleefbaarheid Fort Hinderdam	2007-2014	2007
18	Verbindingen over het Amsterdam-Rijnkanaal	2007-2014	Onbekend
19	Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel onder de Vecht	2007-2014	Onbekend
20	Naardertrekvaart	2007-2014>	Onbekend
21	Haalbaarheid noodberging Keverdijkse Polder	2007-2014>	Onbekend
22	Benutten kansen groepsschuilplaatsen	2007-2014>	Onbekend

7 Financiële consequenties

7.1 Investeringsbehoefte

Uit de voorliggende inventarisatie is gebleken dat van negen projecten de benodigde investering bekend is. Van de overige projecten is een schatting

gemaakt van de benodigde gelden, zodat het duidelijk wordt wat de investeringsbehoefte is in enveloppe 1. Hieronder volgt een tabel met de (geschatte) investeringsbehoefte per project en de (mogelijke) dekking.

Tabel 7.1 ■ Financieel Overzicht

Nr.	Omschrijving	(Geschatte) investeringsbehoefte	(Geschatte) tekorten
1	Fort Pampus	€ 2.948.600,-	€ 0,-
2	Werk IV	€ 740.000,-	€ 740.000,-
3	Fort Uitermeer	€ 870.000,-	€ 0,-
4	Toeristisch-recreatief arrangement	€ 35.000,-	€ 35.000,-
5	Educatief Programma	€ 120.000,-	€ 70.000,-
6	Fietsveer Nigtevecht	€ 298.000,-	€ 298.000,-
7	Muiderslot	€ 2.600.000,-	€ 390.000,-
8	Muizenfort	€ 39.000,-	€ 39.000,-
		€ 94.000,-	€ 94.000,-
9	Westbatterij	€ 750.000,-	€ 750.000,-
		€ 1.000.000,-	€ 1.000.000,-
10	De Schansen	€ 5.000.000,-	€ 5.000.000,-
11	Fort H	€ 500.000,-	€ 0,-
12	Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn bij Muiden en Weesp	€ 289.208,-	€ 289.208,-
13	Realiseren routestructuur Vechtstreek-Noord	€ 125.000,-	€ 125.000,-
14	Beheervisie Naarden-Vesting	€ 30.000.000,-	€ 0,-
15	Ontwikkeling open schootsvelden binnen beschermd stadsgezicht	€ 50.000,-	€ 50.000,-
16	Bezoekerscentrum Naarden-Vesting	€ 90.000,-	€ 90.000,-
17	Vergroten beleefbaarheid Fort Hinderdam	€ 1.000,-	€ 1.000,-
		€ 10.000,-	€ 10.000,-
18	Verbindingen over het Amsterdam-Rijnkanaal	€ 3.000.462,-	€ 3.000.462,-
19	Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel onder de Vecht	€ 150.000.000,-	€ 150.000.000,-
		€ 250.000.000,-	€ 250.000.000,-
20	Naardertrekvaart	€ 300.000,-	€ 300.000,-
21	Haalbaarheid noodberging Keverdijkse Polder	€ 40.000,-	€ 40.000,-
22	Benutten kansen groepsschuilplaatsen	€ 35.000,-	€ 35.000,-
Totale investeringsbehoefte		€ 197.831.270,- tot	€ 161.252.670,- tot
		€ 298.145.270,-	€ 261.566.670,-

7.2 Financieringsmogelijkheden

De investeringsbehoefte binnen de enveloppe ligt tussen de 200 en 300 miljoen euro. De dekking is voor een deel van de projecten nog niet gerealiseerd, er is een maximaal tekort van € 261.566.670,-. Er zijn verschillende financieringsmogelijkheden (subsidies) bij zowel de provincie Noord-Holland als het Rijk. Verder zal er ook dekking gezocht moeten worden bij de gemeenten, de EU, beherende organisaties, waterschappen en private partijen om de projecten te kunnen realiseren. Aangezien het een integraal project is, waarbij velen partijen betrokken zijn, is het van belang dat zowel overheden als private partijen participeren. Een belangrijke financieringsbron is het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). De Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn beide aangewezen als Nationaal Landschap en kunnen hierdoor aanspraak maken op dit rijksbudget. De ILG onderhandelingen tussen het Rijk en de provincies vinden op dit moment plaats. Verder is in het project 'de Groene Uitweg' € 10 miljoen meegenomen voor de ontwikkelingen van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie in de Vechtstreek-Noord, ter compensatie van de verbreding van de rijkswegen. De komende maanden moeten de financieringsmogelijkheden per project nader uitgewerkt worden. Deze rapportage met de genoemde projecten betekent dan ook niet dat de financiën rond zijn. Dit uitvoeringsprogramma bevat de ambities van het gebied en geeft aan wat wij belangrijk vinden.

8 Organisatie en vervolg

8.1 Organisatie

Op basis van de voorliggende inventarisatie kan een tweetal belangrijke organisatorische aanbevelingen worden geformuleerd, om de projecten uit enveloppe 1 zo snel mogelijk ten uitvoer te brengen.

Aanstellen contactpersoon voor alle projecten

Om de (ruimtelijke en inhoudelijke) samenhang tussen de diverse projecten te benutten, is het essentieel dat op één plek alle informatie over de diverse projecten geconcentreerd is. Daartoe dient een centrale contactpersoon te worden aangesteld, die wordt ondergebracht bij de provincie Noord-Holland. Deze contactpersoon houdt het overzicht van de stand van zaken van de diverse projecten, zowel voor wat betreft de fase van realisatie als voor wat betreft de financiering. Tevens wordt gezorgd voor een reguliere terugkoppeling naar de diverse betrokken ambtenaren bij de provincie.

Daarnaast zal deze contactpersoon de verschillende projecten met elkaar in contact brengen, opdat onderling optimaal van kennis kan worden geprofiteerd en de eventuele schaalvoordelen kunnen worden benut. Ook zal deze contactpersoon zelf actief informatie verzamelen, onder meer over de diverse subsidiemogelijkheden, en dit verspreiden bij de betrokken organisaties. Daarbij dient de contactpersoon ook als vraagbaak voor de betrokken organisaties.

Tot slot kan deze contactpersoon een rol spelen in de samenhangende marketing en promotie van het gebied. Daarbij zal uiteraard zoveel mogelijk worden samengewerkt met de al bestaande organisaties.

Eén aanspreekpunt per gemeente

Het is raadzaam om per gemeente één ambtenaar aanspreekpunt te maken voor projecten die verband houden met de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deze ambtenaar houdt het overzicht en blijft actief de projecten aan elkaar koppelen. Daarbij gaat het zowel om de projecten die nu zijn geformuleerd, als om eventuele initiatieven die in de toekomst nog ontwikkeld worden.

8.2 Vervolg

De coördinatie van de enveloppe commissie Vechtstreek-Noord en het uitvoeringsprogramma zal voorsnog blijven lopen vanuit het programmabureau Stelling van Amsterdam. De provincie Noord-Holland levert hier de menskracht voor aan. De uitvoering is in handen van de trekkende partijen, als gemeenten, stichtingen en beherende organisaties. Voor die projecten waarbij de trekker onbekend is, worden zo spoedig mogelijk, in samenwerking met het Gewest, trekkers gezocht.

De enveloppe commissie komt vanaf het najaar 2006 gemiddeld drie keer per jaar bij elkaar om de voortgang van de uitvoering te bespreken. Verder worden tijdens de enveloppe commissie vergaderingen thema's behandeld die een verdere verdieping en uitwerking in de Vechtstreek-Noord van de Waterlinie en Stelling beogen te bewerkstelligen. Zo komen er thema's als de rol van het water en de verbindende elementen in het gebied op de agenda. De uitwerking van deze thema's wordt meegenomen in het uitvoeringsprogramma. Het uitvoeringsprogramma is dan ook een levend document en wordt aangepast en/of aangevuld waar nodig.

Het voorliggende uitvoeringsprogramma wordt in september aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland ter vaststelling voorgelegd. Op 6 september wordt het document aangeboden aan de Liniecommissie van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De gemeenten en betrokken organisaties besluiten ieder voor zich hoe de documentatie behandeld wordt in hun gemeente of binnen hun organisatie.

Bronnen

- Pact van Loevestein (ongepubliceerd), *Doelgericht uitvoeren; Programmaplan Nieuwe Hollandse Waterlinie* Diefdijk/Loevestein.
- Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie i.s.m. E. Luiten BNT (2004), *Panorama Krayenhoff; Linieperspectief. Ruimtelijk Perspectief Nationaal Project Nieuwe Hollandse Waterlinie*. Utrecht: Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie.
- Provincie Noord-Holland (2005), *De Nieuwe Hollandse Waterlinie; Ambitie en strategie voor de Vechtstreek-Noord (enveloppe 1)*. Haarlem: Provincie Noord-Holland.
- Provincie Noord-Holland (2005), *Gebiedsprogramma Stelling van Amsterdam 2005-2008*. Haarlem: Provincie Noord-Holland.
- Stimuleringsfonds voor Architectuur (2005), *Nieuwe Hollandse Waterlinie; Landschap met een geheim (deel 2)*. Rotterdam: Stimuleringsfonds voor Architectuur.

Bronnen gebruikt voor beschrijving marktontwikkelingen bij project 4 (ontwikkelen toeristisch-recreatieve arrangementen)

- Bedrijfschap Horeca en catering, *website (www.bedr-horeca.nl)*.
- Bedrijfschap Horeca en catering (2004), *Kompas voor Beleid Horeca 2004*. Zoetermeer: Bedrijfschap Horeca en Catering.
- CBS: *website (www.cbs.nl)*.
- NBTC (TRN) (2003), *Beleef Holland; een visie op de toekomst van de toeristische en zakelijke reismarkt*. Leidschendam: NBTC.
- NBTC (2004), *Kerncijfers Toerisme en Recreatie*. Leidschendam: NBTC.
- NRIT (2003), *Tendrapport Recreatie en Toerisme 2002-2003*. Breda: NRIT.
- NRIT (2004), *Tendrapport Recreatie en Toerisme 2003-2004*. Breda: NRIT.
- NRIT (2005), *Tendrapport Recreatie en Toerisme 2004-2005*. Breda: NRIT.
- Rabobank, *website (www.rabobank.nl)*.
- SCP (2001), *Trends in de Tijd*. Den Haag: SCP.
- TNO (2004), *Senioren & Toerisme; met succes inspelen op de toeristische en recreatieve markt van 50-plussers*. Bosch en Duin: ESBB.

1 Status Enveloppe 1 Vechtstreek Noord

Deze projectenveloppe bevat tweëntwintig projecten. Ten behoeve van deze inventarisatie zijn deze projecten te verdelen in drie categorieën:

- A Projecten waarvoor reeds een projectplan geschreven is (al dan niet in globale zin), waarvan de betrokken partijen bekend zijn en waarvan ook de financiële kaders bekend zijn.
- B Projecten die een grote samenhang hebben met grote (infrastructurele) projecten.
- C Projecten waarvoor projectplannen geformuleerd moeten worden.

Per project is in onderstaand schema de categorie aangegeven:

Nr.	Omschrijving	Categorie
1	Fort Pampus	A
2	Werk IV, Bussum	A
3	Fort Uitermeer	A
4	Toeristisch-recreatief arrangement	C
5	Educatief Programma	A
6	Fietsveer Nigtevecht	A
7	Muiderslot	A
8	Muizenfort	A
9	Westbatterij	A
10	De Schansen	A
11	Muiden, Fort H	A
12	Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslin bij Muiden en Weesp	C
13	Realiseren routestructuur Vechtstreek-Noord	B
14	Beheervisie Naarden-Vesting	A
15	Ontwikkeling open schootsvelden binnen beschermd stadsgezicht	A
16	Bezoekerscentrum Naarden-Vesting	A
17	Vergroten beleefbaarheid Fort Hinderdam	A
18	Verbindingen over het Amsterdam-Rijnkanaal	B
19	Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel onder de Vecht	B
20	Naardertrekvaart	C
21	Haalbaarheid noodberging Keverdijkse Polder	A
22	Benutten kansen groepsschuilplaatsen	C

2 Contactpersonen per project

Nr.	Project	Betrokken partijen	Contactpersoon	Telefoonnummer
1	Fort Pampus	Stichting Pampus	André Hermsen	035-5387747
		Rijk		
		Gemeente	Sanne Krol	0294-210254
		Provincie Noord-Holland	Nanette van Goor	023-5143595
2	Restauratie Fort Werk IV	Stichting tot beheer van werk IV Gemeente	Luud Wierenga Henk Schilder	033-4625555
3	Fort Uitermeer	Provincie Noord-Holland	Casper Meijer	06-27017285
4	Ontwikkelen toeristisch-recreatief arrangement	VVV Hollands-Midden gemeenten horeca museale instellingen	Henk Schüller	035-6944114
5	Educatief Programma	Stichting OGVE	Alice Geijssel	035-6857598
		Rijksdienst voor de Monumentenzorg	Olga Faber	030-6893211
		Ned. Vestingmuseum	Bas Kreuger	035-6945459
		Projectburo NHW	Annemiek Tromp	030-2399020
		Hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vecht	Klaas Koopman	0900-9394
		Gewest Gooi en Vechtstreek	Eugenis Albertis, Rob Uitjens	035-6926413
		enveloppe Vecht-Noord	Mariëlle Pfann	023-5144075
		enveloppe Vecht-Zuid	Noëlle van Herp	030-2583068
6	Fietsveer Nigtevecht	Gemeente Loenen	Kor van Dijk	0294-23 62 62
7	Muiderslot	Stichting Rijksmuseum Muiderslot	Ties Hilgers	0294-256260
8	Muizenfort	Gemeente Muiden	Richard van Noord	0294-210246
		Historische Kring Stad Muiden	Hette Zijlstra	06-23645037
9	Westbatterij	Gemeente Muiden	Stephanie Bijlmakers	0294-210210
			Erik Mackay	
			Flip de Groot	
		Adecs Oost BV	Jaap de Zeeuw	06-51546617
10	Recreatieve impuls van de Schansen Weesp	Gemeente Weesp	Nicole Weijers	0294-491300
11	Realiseren horecavoorzieningen Fort H	Gemeente Muiden	Richard van Noord	0294-210246
		VOF Fort H	Roy Moolhuizen	0294-261385
12	Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn	Provincie Noord-Holland	Mariëlle Pfann	023-5144075
13	Realiseren routestructuur Vechtstreek-Noord	Provincie Noord-Holland	Mariëlle Pfann	023-5144075

Nr.	Project	Betrokken partijen	Contactpersoon	Telefoonnummer
14	Beheervisie Naarden-Vesting	Gemeente Naarden Vml. Wethouder Naarden	Bernice Bex Frits van Dulm	035-6957811 035-6941197 (privé)
15	Ontwikkeling open schootvelden binnen beschermde stadsgezicht	Gemeente Naarden Vml. Wethouder Naarden	Geertje Boerma Frits van Dulm	035-6957839 035-6941197 (privé)
16	Bezoekerscentrum Naarden-Vesting	Gemeente Naarden	Geertje Boerma	035-6957839
17	Vergroten beleefbaarheid Fort Hinderdam	Natuurmonumenten	Ron van Overeem	0294-231144
18	Realiseren verbindingen over Amsterdam-Rijnkanaal	Provincie Noord-Holland	Mariëlle Pfann	023-5144075
19	Het leggen van een aqua- ecoduct in de vorm van een tunnel om de Vecht vrij te maken (Muiden/ Weesp)	Provincie Noord-Holland	Mariëlle Pfann	023-5144075
20	Ontwikkelen Naardertrekvaart	Provincie Noord-Holland	Mariëlle Pfann	023-5144075
21	Uitwerken haalbaarheid noodberging Keverdijkse Polder	Provincie Noord-Holland	Anja Ooms (bredere context, inhoudelijk over piekberging) Hans Bakker (huidig projectleider de Ronde Hoep, inhoudelijk over calamiteitenberging)	023-5143472
22	Benutten kansen groepsschuilplaatsen	Provincie Noord-Holland	Mariëlle Pfann	023-5144075

3 Projectplan project 4

Project 4, het ontwikkelen van een toeristisch-recreatief arrangement, is in hoofdstuk 5 kort samengevat. Onderstaand een voorstel om tot realisatie te komen.

3.1 Inleiding

Het doel van project 4 in enveloppe 1 is het ontwikkelen van meerdere arrangementen voor de particuliere markt in de gemeenten Weesp, Bussum, Naarden en Muiden. Daarbij wordt vooralsnog uitgegaan van twee dagarrangementen en twee verblijfsarrangementen. De doelgroepen die door deze arrangementen zullen worden bediend moeten nog nader worden gedefinieerd; er zullen twee primaire doelgroepen worden gekozen. In dit project zullen dus zowel een dag- als een verblijfsarrangement voor elk van de twee gekozen doelgroepen worden ontwikkeld.

In dit hoofdstuk zal eerst kort worden ingegaan op een aantal voor de toeristisch-recreatieve sector belangrijke marktontwikkelingen. Vervolgens wordt de huidige toeristisch-recreatieve situatie in de Vechtstreek-Noord besproken, waarbij de belangrijkste trekpleisters en de bestaande arrangementen aan de orde komen. De gewenste situatie komt daarna aan de orde, waarna het hoofdstuk wordt afgesloten met een projectplan voor de ontwikkeling van arrangementen.

3.2 Ontwikkelingen consumentengedrag

De belangrijkste marktontwikkelingen die relevant zijn voor de toeristisch-recreatieve sector staan hieronder puntsgewijs weergegeven .

Demografische ontwikkelingen

- In de komende jaren is sprake van sterke vergrijzing van de Nederlandse bevolking. De groep van 55 tot 65 jaar heeft geld, is actief en zoekt service en comfort. Vanaf 65 jaar gaan aspecten als gemak, gezondheid, veiligheid en bereikbaarheid een rol spelen. Voor toerisme en recreatie betekent dit dat bestemmingen dichterbij huis de voorkeur genieten.
- Dalend groeitempo Nederlandse bevolking door daling van immigratie en stijging van emigratie. Vanaf 2025 wordt bevolkingskrimp verwacht als gevolg van negatieve natuurlijke aanwas (meer sterfte dan geboorten).
- Toename aantal allochtonen met andere wensen en behoeften. Goed geïntegreerde allochtonen nemen in toenemende mate het toeristisch-recreatieve gedrag van autochtonen over, niettemin moet rekening worden gehouden met andere voorkeuren.
- De afgelopen decennia is er sprake van een sterke toename van het aantal alleenstaanden, die de komende decennia verder zal doorzetten. Zowel jongeren als ouderen leven vaker en langer alleen. Deze beide groepen hebben voor wat betreft vrijetijdsbesteding behoefte aan gezelschap, ontmoeting en gemak.

Economische ontwikkelingen

- Na een weifelend beeld eind 2004 vertoonde 2005 tekenen van herstel. Voor 2006 wordt een economische groei verwacht van 2,25% en een lichte stijging van het beschikbare inkomen.
- Het aantal tweeverdieners met veel geld en weinig vrije tijd is toegenomen. Tegelijkertijd is er sprake van een toenemende vergrijzing en jeugdwerkloosheid; hierdoor ontstaat er een groep met weinig geld en veel tijd. De beide groepen vragen zeer uiteenlopende toeristisch-recreatieve producten.
- Onder meer door de grotere prijstransparantie en de sterke prijsconcurrentie is de concurrentiepositie van Nederland op het gebied van toerisme en recreatie ten opzichte van andere landen verslechterd. Het buitenland lonkt met lage prijzen, waardoor het binnenlands toeristisch-recreatieve product onder druk komt te staan.

Overige ontwikkelingen

- Toename gebruik elektronische media, ook voor het zoeken van toeristisch-recreatieve informatie en het boeken van vakanties en dagtochten.
- Door bijvoorbeeld het toenemend forensenverkeer en de grotere spreiding van familie en vrienden neemt de mobiliteitsbehoefte toe. De grenzen van de capaciteit aan de andere kant zijn bereikt en overheidsmaatregelen in de afgelopen jaren zijn met name gericht geweest op het terugdringen van de automobilititeit. Het gevolg is dat de feitelijke mobiliteit is verslechterd.

Dagrecreatie

- De afgelopen jaren is het aantal dagtochten in snel tempo toegenomen. Vooral de populariteit van golfen is de afgelopen jaren sterk toegenomen, op afstand gevolgd door fietsen en paardrijden en in mindere mate wandelen, bezoek aan monumenten en watersport.
- Bij vrijwel alle typen dagtochten zijn de totale uitgaven de afgelopen jaren gestegen; deze ontwikkeling zet naar verwachting door.
- Ruim de helft van alle dagtochten vindt plaats op minder dan 15 kilometer van het huisadres; uitzondering hierop zijn fietsen en in mindere mate golfen. De gemiddelde afstand die men aflegt voor een dagtocht is in de afgelopen jaren wel sterk toegenomen.
- Het totaal aantal dagtochten is redelijk gelijkmatig over het jaar verdeeld, met een lichte piek in het voorjaar en in mindere mate in de herfst. De minste dagtochten worden in de winter ondernomen.

Verblijfsrecreatie

- De afgelopen jaren is het aantal binnenlandse vakanties door Nederlanders toegenomen; een trend die naar verwachting zal doorzetten. Het merendeel van de binnenlandse vakanties betreft korte vakanties; meer dan de helft van de vakanties betreft een vakantie van vier overnachtingen of minder.
- In de komende periode zal naar verwachting zeker het aantal middellange vakanties, van 5 tot 9 dagen, sterk toenemen.
- Wat betreft de verdeling over de seizoenen valt op dat het aantal lange vakanties in de winter in snel tempo is toegenomen, op ruime afstand gevolgd door de korte vakanties in de winter.
- De afgelopen jaren zijn de bestedingen per vakantie per persoon aan binnenlandse vakanties sterk toegenomen.
- De meeste binnenlandse vakanties worden doorgebracht in zomerhuisjes of vakantiebungalows, op afstand gevolgd door een caravan met vaste standplaats of toeristische caravan. Voor wat betreft korte vakanties is er sprake van een sterke toename van het aantal hotelovernachtingen.

3.3 Huidige situatie

Toeristisch-recreatief aanbod

De belangrijkste toeristisch-recreatieve trekpleisters, volgens VVV Hollands-Midden, staan hieronder kort weergegeven:

- Naarden: de vesting zelf, Nederlandse Vestingsmuseum, Sint Vituskerk, stadhuis, het Burgerweeshuis, de Promerskazerne, het Arsenaal, het Naardermeer;
- Weesp: Gemeentemuseum, het stadhuis, Grote- of Laurenskerk, Fort Ossenmarkt, recreatief winkelen;
- Bussum: omliggende natuur, recreatief winkelen;
- Muiden: Muiderslot, Forteiland Pampus, Muizenfort en andere elementen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam, horeca.

Naast de hierboven genoemde toeristisch-recreatieve trekpleisters, zijn er in de gemeenten Naarden, Bussum, Weesp en Muiden ook de nodige horecaondernemingen. Deze staan weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel B3.1 ■ Aanbod horeca in Weesp, Muiden, Naarden, Bussum

Hotel-restaurants	7
Overige hotels/pensions/ conferentieoord	3
Kampeertreinen en overige voorzieningen voor recreatief verblijf	4
Restaurants, cafeteria's snack bars, e.d.	75
Cafeterias, lunchrooms, snack bars, eetkramen e.d.	45
Ijssalons	3
Café's e.d.	53
Kantines	8
Catering	25
Totaal	223

Bron: Kamer van Koophandel Gooi- en Eemland

Deze horecaondernemingen zullen in de te ontwikkelen arrangementen een belangrijke rol spelen; er zal veelal immers een combinatie worden gemaakt tussen een bezoek aan een attractie en horeca. Deze ondernemers zullen daar dus in belangrijke mate van profiteren, en zullen in een vroeg stadium bij het project moeten worden betrokken.

Arrangementen

VVV Hollands-Midden heeft al een groot aantal arrangementen ontwikkeld, die zich ook gedeeltelijk afspelen in de Vechtstreek-Noord. Bij het zoeken naar bestaande arrangementen is de sterke oververtegenwoordiging van de stad Amsterdam op de website van VVV Hollands-Midden opvallend. Er is geen specifiek Waterlinie-arrangement, wel bevat één van de arrangementen een bezoek aan zowel Forteiland Pampus als het Muiderslot.

In 2005 is er bij VVV Hollands-Midden in totaal 125 maal een dagarrangement geboekt; in totaal ging het hier om 4.361 deelnemers met een omzet van € 242.000,- inclusief BTW. De meerdaagse fietsarrangementen, die één of meer van de gemeenten in de Vechtstreek-Noord aandoen, hebben in 2005 2.219 overnachtingen en een omzet

van € 204.000,- inclusief BTW opgeleverd.

Ook op lokaal niveau worden er arrangementen verzorgd door VVV Hollands-Midden. Een voorbeeld daarvan is Naarden, waar in 2005 1.554 deelnemers waren aan begeleide rondwandelingen door de vesting, al dan niet in combinatie met rondvaart en horecaservices.

Volgens de VVV Hollands-Midden zijn de gewenste ontwikkelingsrichtingen voor de toekomst vooral 'kleinschalig', 'actief' en 'maatwerk' als het om product gaat; en 'internet' als het om het distributiekanaal gaat.

3.4 Gewenste situatie

De ontwikkeling van enkele toeristisch-recreatieve arrangementen moet bijdragen aan de volgende doelstellingen:

- Benutting van het historisch erfgoed van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam;
- Economische groei in de regio, veroorzaakt door het verhogen van de toeristisch-recreatieve bestedingen, het verlengen van de verblijfsduur en een toename van het aantal bezoekers.
- De ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve voorzieningen is van positieve invloed op het behoud van voorzieningen in kleine kernen.

Om arrangementen te realiseren die aansluiten bij de wensen van de consument, is het van belang in te spelen op de hiervoor geschetste marktontwikkelingen. Daarbij zijn voor deze regio vooral de toenemende belangstelling voor fietsen en wandelen, monumentenbezoek en watersport van groot belang. Voor wat betreft verblijfsrecreatie is er sprake van een toename van het aantal middellange vakanties; een positieve ontwikkeling voor meerdaagse arrangementen. Daarnaast moet rekening worden gehouden met demografische veranderingen, waarvan de vergrijzing voor de arrangementen het belangrijkste is. Deze oudere doelgroep trekt er graag op uit, is kapitaalkrachtig en heeft veel vrije tijd. Over het algemeen zijn de ouderen zeer geïnteresseerd in cultuurhistorisch aanbod, wandelen en fietsen.

De arrangementen die in dit project worden ontwikkeld, zullen eenduidig en actief moeten worden vermarkt. Hierin kan VVV Hollands-Midden een belangrijke rol spelen.

3.5 Projectplan

Plan van aanpak

1 *Verwerven van draagvlak bij ondernemers*

De eerste stap in het proces is het verwerven van draagvlak bij ondernemers, museale en culturele aanbieders uit de betrokken gemeenten. Daartoe zal door bijvoorbeeld VVV Hollands-Midden en de Kamer van Koophandel een plenaire ondernemersbijeenkomst worden georganiseerd, waarin de algemene marktontwikkelingen op het gebied van toerisme en recreatie worden gepresenteerd. Aan de hand van de marktontwikkelingen, het toeristisch-recreatieve aanbod in de betrokken gemeenten en de wensen met betrekking tot type bezoeker, zullen de twee voornaamste doelgroepen worden geformuleerd.

Vervolgens zullen de ondernemers in kleine groepen ideeën aandragen voor de te ontwikkelen toeristisch-recreatieve arrangementen. De ideeën zullen daarna worden gepresenteerd in de plenaire bijeenkomst,

waarna de aanwezigen kunnen stemmen welk arrangement het meest kansrijk is.

2 Formuleren arrangementen

Aan de hand van de arrangementen die door de ondernemers zijn aangedragen en de algemene marktontwikkelingen, zullen er vier concrete arrangementen worden geformuleerd. Daarbij gaat het om twee arrangementen per onderscheiden doelgroep: één dagarrangement en één meerdaags arrangement.

3 Presentatie arrangementen aan ondernemers in regio

De vier geformuleerde arrangementen worden in een brief gepresenteerd aan de ondernemers in de regio. Ondernemers kunnen intekenen als zij belangstelling hebben om deel te nemen aan één of meerdere van de arrangementen.

4 Werkgroepbijeenkomsten

Voor de geïnteresseerde ondernemers worden vier werkgroepbijeenkomsten georganiseerd; twee voor de beide verblijfsarrangementen, die tegelijkertijd zullen worden ontwikkeld, en twee voor de beide dagarrangementen, die ook tegelijkertijd zullen worden ontwikkeld. De deelnemende ondernemers zal om een kleine financiële bijdrage worden gevraagd.

In deze werkgroepen zullen de volgende zaken aan de orde komen:

- Feitelijke uitwerking van de arrangementen. Daarbij gaat het om zaken als de invulling van het arrangement, de tijdsduur, het vervoer van de deelnemers naar de volgende activiteit, eventuele varianten op hetzelfde arrangement en inzicht in de betrokken ondernemers;
- Organisatie van de arrangementen. Elementen die hier aan bod komen zijn afstemming tussen de betrokken ondernemers, prijsstelling van het arrangement en de mogelijkheid om het arrangement al dan niet centraal boeken;
- Marketing en promotie. Hierbij moet duidelijkheid komen over hoe de marketing zal worden aangepakt, en over de taakverdeling tussen de betrokken organisaties.

De VVV Hollands-Midden en de Kamer van Koophandel zullen tijdens deze werkgroepbijeenkomsten een belangrijke rol spelen.

5 Uitrollen arrangementen

Als de arrangementen zijn geformuleerd en er overzicht bestaat van de betrokken organisaties, hun rollen en verantwoordelijkheden, kunnen de arrangementen worden georganiseerd. Daarnaast kan begonnen worden met het vermarkten van de arrangementen.

Tijdplanning

- Najaar 2006: Start plan van aanpak, eerste ondernemersbijeenkomst.
- Winter 2006: formuleren arrangementen, werkgroepbijeenkomsten.
- Voorjaar 2007: implementatie arrangementen.
- Start toeristisch seizoen 2007: eerste geboekte arrangement.

Begroting

Fase in plan van aanpak	Wat	Kosten exclusief BTW	Kosten inclusief BTW (afgerond)
1	Mailing ondernemersbijeenkomst. 223 horecaondernemers, daarnaast culturele instellingen e.d.	€ 750,-	€ 900,-
1	Zaalhuur ondernemersbijeenkomst	€ 250,-	€ 300,-
1	Onderzoek marktontwikkelingen	€ 1.000,-	€ 1.200,-
1	Presentatie en discussieleiding	€ 1.000,-	€ 1.200,-
2	Formuleren arrangementen	€ 500,-	€ 600,-
3	Sturen brief met geformuleerde arrangementen	€ 750,-	€ 900,-
3	Afhandeling geïnteresseerde ondernemers	€ 500,-	€ 600,-
4	Begeleiding vier werkgroepbijeenkomsten	€ 2.750,-	€ 3.250,-
4	Zaalhuur vier werkgroepbijeenkomsten	€ 1.000,-	€ 1.200,-
5	Begeleiding implementatie arrangementen	€ 750,-	€ 900,-
5	Marketing en promotie	€ 5.000,-	€ 5.950,-
	Totaal	€ 14.250,-	€ 17.000,-

Financiering

Kamer van Koophandel	<ul style="list-style-type: none"> ■ Werven ondernemers ■ Versturen van mailings ■ Beschikbaar stellen van zaalruimte voor ondernemers- en werkgroepbijeenkomsten ■ Aanwezig bij één van de werkgroepbijeenkomsten.
Ondernemers	<ul style="list-style-type: none"> ■ Bijdrage voor participatie werkgroepbijeenkomsten ■ Bijdrage promotiekosten
Gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> ■ Werven ondernemers ■ Financiële bijdrage
Projectbureau RES Gooi- en Vechtstreek	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ondersteuning bij communicatie naar gemeenten; ■ Begeleiding bijeenkomsten ■ Financiële bijdrage
Provincie	<ul style="list-style-type: none"> ■ Financiële bijdrage
VVV	<ul style="list-style-type: none"> ■ Werven ondernemers ■ Aanwezig bij één van de werkgroepbijeenkomsten ■ Promotie arrangementen

Vervolgstappen

1 Presentatie plan van aanpak aan enveloppe commissie

Tijdens een bijeenkomst zal het voorliggende plan van aanpak worden gepresenteerd aan de enveloppe commissie. Eventuele wijzigingen in de aanpak kunnen worden doorgevoerd.

2 Afstemmen taakverdeling en financiering

Tussen de diverse betrokken partijen moet een heldere taakverdeling bestaan, met voor ieder duidelijke verantwoordelijkheden. Daarna zal de financiering van het project moeten worden vastgelegd.

3 Project in gang zetten

De laatste fase betreft het daadwerkelijk in gang zetten van het project, met een doorlooptijd van ruim een half jaar.

4 Plan van aanpak project 12

Project 12 landschappelijke en recreatieve ontwikkeling hoofdweerstandslijn

Plan van aanpak

1 *Contact leggen met gemeenten*

De eerste stap voor de daadwerkelijke realisatie betreft het contact leggen met de gemeenten Muiden en Weesp, op wiens grondgebied de ontbrekende schakels in de hoofdweerstandslijn liggen. Idealiter benoemen beide gemeenten binnen hun organisatie een projectverantwoordelijke.

2 *Brainstormbijeenkomst*

Om de ontwikkelingsmogelijkheden optimaal in kaart te brengen wordt er een brainstormbijeenkomst georganiseerd waaraan alle betrokken organisaties (zoals wandelverenigingen, ANWB, het waterschap en het Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie) deelnemen. Op basis van de uitkomsten uit deze brainstorm worden twee scenario's voor de mogelijke ontwikkelingsrichtingen geschetst. De betrokken gemeenten kiezen uit deze beide scenario's de meest wenselijke richting.

3 *Schrijven projectplan*

Het gekozen scenario wordt door de gemeenten (in samenwerking met de provincie Noord-Holland) uitgewerkt in een projectplan. In dit projectplan zal uiteraard een uitgebreide projectbeschrijving komen. Daarnaast worden de betrokken organisaties (ook grondeigenaren) en hun verantwoordelijkheden benoemd. Tot slot wordt het project begroot, en worden de financieringsmogelijkheden benoemd. Aan de hand daarvan kan tevens een tijdplanning worden opgesteld.

4 *Verwerven van draagvlak en financiering bij de betrokken organisaties*

Het projectplan zal worden gepresenteerd aan alle betrokken organisaties om daarmee draagvlak en financiering te verkrijgen. Tegelijkertijd worden de benodigde subsidieaanvragen ingediend.

5 *Realisatie*

Als de financiering gegarandeerd is, kan worden begonnen met een (gefaseerde) realisatie.

5 Plan van aanpak project 20

Project 20 ontwikkelen Naardertrekvaart.

Plan van aanpak

1 *Contact leggen met betrokken partijen*

De eerste stap voor de daadwerkelijke realisatie betreft het contact leggen met de betrokken partijen. Daarbij gaat het zowel om de grondeigenaren en –beheerders als om bijvoorbeeld de gemeenten. De betrokken partijen vormen samen een werkgroep, die zich actief met het project gaat bezighouden.

2 *Zoeken naar vergelijkbare gebieden; inventarisatie wensen*

Voor dit project zijn er vele ontwikkelingsmogelijkheden, buiten de hiervoor al geschetste. Om een weloverwogen keuze te maken, zullen gebieden waar soortgelijke zaken spelen in kaart worden gebracht. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de A6 bij Lelystad. Daarnaast zullen de wensen van de betrokken partijen door de werkgroep worden geïnventariseerd. De drie meest wenselijke ontwikkelingsrichtingen zullen aan de betrokken partijen in een gezamenlijke bijeenkomst worden gepresenteerd, waarna de meest wenselijke ontwikkelingsrichting wordt geselecteerd.

3 *Toetsing*

De geschetste ontwikkelingsrichting zal worden getoetst in een expertbijeenkomst. Daarbij zijn bijvoorbeeld experts op het gebied van landschapsinrichting, toerisme en recreatie in het algemeen, watersport en een grote toeristisch-recreatieve ondernemer vertegenwoordigd. Daarnaast zullen consumentenorganisaties, zoals de ANWB, zitting hebben in deze expertgroep. Desgewenst worden de plannen na afloop van deze bijeenkomst bijgesteld.

4 *Schrijven projectplan*

Het gekozen scenario wordt door de werkgroep (in samenwerking met de provincie Noord-Holland) uitgewerkt in een projectplan. In dit projectplan zal uiteraard een uitgebreide projectbeschrijving komen. Daarnaast worden de betrokken organisaties (ook grondeigenaren) en hun verantwoordelijkheden benoemd. Tot slot wordt het project begroot, en worden de financieringsmogelijkheden benoemd. Aan de hand daarvan kan tevens een tijdplanning worden opgesteld.

5 *Verwerven van draagvlak en financiering bij de betrokken organisaties*

Het projectplan zal worden gepresenteerd aan alle betrokken organisaties om daarmee draagvlak en financiering te verkrijgen. Tegelijkertijd worden de benodigde subsidieaanvragen ingediend, bijvoorbeeld bij Stichting Recreatietoervaart Nederland.

6 *Realisatie*

Als de financiering gegarandeerd is, kan worden begonnen met een (gefaseerde) realisatie.

6 Plan van aanpak project 22

Project 22 het benutten van de kansen die groepsschuilplaatsen bieden.

Inleiding

Er zijn verschillende soorten groepsschuilplaatsen, zoals de piramide en de koepelkazemat. De schuilplaatsen zijn op verschillende manieren, afhankelijk van hun functie, in het landschap geplaatst: solitair, in reeksen of in velden. De groepsschuilplaatsen werden met grond bedekt en met gras en bomen beplant zodat ze niet opvielen. Nu zijn de groepsschuilplaatsen juist bijzonder opvallend in het landschap: kale, betonnen elementen, stoere kolossen, eenzaam en verlaten in het open weidse agrarische landschap. Ze vormen het best zichtbare en tegelijkertijd ook het meest onbekende deel van de Linie⁷⁾.

De ambitie is om de groepsschuilplaatsen toegankelijk, begaanbaar en beleefbaar te maken. Om deze ambitie te verwezenlijken, kunnen de groepsschuilplaatsen op verschillende manieren worden ontwikkeld. In dit hoofdstuk wordt een vijftal ontwikkelingsscenario's geschetst. Bij ieder scenario wordt kort het concept beschreven, en de doelgroepen die door dit concept worden aangesproken. Vervolgens wordt per scenario ingegaan op de consequenties op het gebied van investeringen, exploitatie en beheer. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal vervolgstappen om de kansen die de groepsschuilplaatsen bieden daadwerkelijk te benutten.

Scenario 1: Spelen in het landschap

In het eerste scenario worden de groepsschuilplaatsen ingericht als spelfaciliteit voor kinderen. Clusters van groepsschuilplaatsen (dus de groepsschuilplaatsen die in de nabijheid van elkaar zijn gelegen) krijgen verschillende bestemmingen, zodat op korte afstand van elkaar door kinderen verschillende activiteiten kunnen worden ondernomen. In het volgende cluster kunnen op dezelfde manier dezelfde soort activiteiten worden ontwikkeld.

Per cluster worden groepsschuilplaatsen ingericht als:

- **Uitkijkpost.** Dit is reeds beschreven in Stimuleringsfonds voor Architectuur (2005), pagina 127. Er wordt een trap gemaakt naar het dak van de groepsschuilplaats, waarop een hogere stelling wordt gebouwd. Vanaf de stelling heb je uitzicht op het omliggende landschap en de nabijgelegen groepsschuilplaatsen. Idealiter staat er op de stelling een informatiebord, waarop de verschillende elementen in het landschap worden toegelicht.
- **Kinderklimmuur.** Met behulp van de bekende klimelementen en ondersteunende touwen wordt het mogelijk de groepsschuilplaats te beklimmen.
- **Speeltribuuut.** De groepsschuilplaats zelf wordt ingericht als speeltribuuut: er komt een trap naar het dak en een glijbaan naar beneden. Naast de groepsschuilplaats wordt bijvoorbeeld een schommel gehangen.

⁷⁾ Tekst overgenomen uit: Stimuleringsfonds voor Architectuur, 2005

De groepsschuilplaatsen waar activiteiten worden gerealiseerd, worden per cluster onderling met elkaar verbonden door een bewegwijzerd wandelpad of een natuurbelevingspad voor kinderen. Niet alleen zullen bezoekers zo meerdere groepsschuilplaatsen achter elkaar bezoeken, maar ook wordt de onderlinge samenhang per cluster hierdoor duidelijker.

Bijzonderheden

- Redelijk hoge investeringen.
- Hoge beheerskosten, vandalismegevoelig.
- Moeilijk te exploiteren.
- Kleinschalig, lokaal.
- Slechts benutting van een klein aantal groepsschuilplaatsen.

Scenario 2: Kunst in het landschap

Op verschillende locaties kunnen uiteenlopende kunstuitingen worden gerealiseerd. Deze kunstuitingen kunnen met elkaar verbonden worden door middel van een wandelpad. Bij dit project kan gedacht worden aan:

- Verlichting in het landschap. Dit is reeds beschreven in Stimuleringsfonds voor Architectuur (2005), pagina 128.
- Beschikking van de groepsschuilplaatsen.
- Plaatsing van kunstuitingen op en rond de groepsschuilplaatsen. Voorbeelden hiervan zijn beeldhouwwerken of het toevoegen van moderne elementen.

Uiteraard zijn er ontelbare mogelijkheden, afhankelijk van de vrijheid die de kunstenaars wordt gelaten hun ideeën te verwezenlijken. Daarom dient er door de betrokkenen (zoals de Liniecommissie, eigenaars van de groepsschuilplaatsen) eerst een discussie te worden gevoerd over de spreekwoordelijke vrijheid en ruimte die de kunstenaars krijgen.

Om de beste ideeën te selecteren zou vervolgens een ontwerpwedstrijd onder (jonge) kunstenaars kunnen worden uitgeschreven. Een commissie, bestaande uit belanghebbende partijen, kiest het best aansluitende en meest haalbare idee. Dit idee kan worden uitgevoerd, en wordt door de samenwerkende organisaties en bijvoorbeeld ILG-gelden gefinancierd. Kunst en Cultuur Noord-Holland kan hierbij een coördinerende rol spelen.

Bijzonderheden

- De investeringen kunnen vrij hoog zijn, afhankelijk van het uiteindelijke idee.
- Hoge beheerskosten, vandalismegevoelig.
- Niet te exploiteren.
- In hoeverre is 'aantasting' van het cultuurhistorisch erfgoed mogelijk?.
- Landelijke uitstraling van het project is mogelijk.

Scenario 3: Commercie in het landschap

In dit scenario worden de groepslocaties gebruikt als reclamemedium. Daarbij gaat het vooral om die schuilplaatsen die op een zichtlocatie gelegen zijn, bijvoorbeeld in de nabijheid van een doorgaande weg of een wandel- of fietspad. Op of in de directe nabijheid van de groepsschuilplaatsen kunnen reclameborden of andere reclame-uitingen worden geplaatst. Indien mogelijk kan ook worden gedacht aan het schilderen van de reclameboodschap op de groepsschuilplaatsen zelf.

Bijzonderheden

- Strookt commercieel gebruik van cultuurhistorisch erfgoed met de visie van onder meer de Liniecommissie?
- Geen investeringskosten die door publieke partijen moeten worden betaald.
- Op termijn levert een dergelijk gebruik een gunstige exploitatie op.

Scenario 4: Slapen in het landschap

In dit scenario worden de groepsschuilplaatsen ingericht als robuuste logiesaccommodaties, onderling verbonden door een thematisch wandel- en/of fietspad. Het erfgoed wordt hier min of meer als 'trekkershut' benut. Bezoekers nemen zelf hun slaapzak en kookgerei mee, en overnachten op een eenvoudige brits in de groepsschuilplaats. In de directe nabijheid wordt een eenvoudige sanitaire voorziening gerealiseerd.

Om de realisatie van dergelijke logies te vereenvoudigen en kosten voor bijvoorbeeld de aanleg van sanitair te verminderen, kan gekozen worden voor clustering in plaats van solitaire logiesaccommodatie. Bezoekers kunnen in dat geval van het ene cluster logiesaccommodaties naar het volgende wandelen of fietsen.

De belangrijkste doelgroepen van dit scenario zijn senioren (gezien de populariteit van wandelen en fietsen onder die doelgroep), maar vooral ook gezinnen met kinderen (goedkope vakantie).

Bijzonderheden

- Onderhoud, exploitatie en beheer van de logiesaccommodaties is arbeidsintensief.
- Hoge investeringen in bijvoorbeeld sanitair.
- Exploitatie alleen mogelijk met intensieve marketing.

Scenario 5: Geheimen in het landschap

Het ontdekken van de geheimen die het landschap van de Nieuwe Hollandse Waterlinie te bieden heeft, staat centraal in dit scenario. De groepsschuilplaatsen vormen hierbij tastbare elementen van de geschiedenis, en dragen bij aan de beeldvorming over de rest van het landschap.

Bezoekers kunnen bij een toeristische informatiepost een CD kopen of via internet een MP3-bestand downloaden. Deze CD of dit MP3-bestand bevat een spannend verhaal over de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tijdens een wandeling, fietstocht of autorit wordt de bezoeker meegenomen de geschiedenis in. Het verhaal gaat bijvoorbeeld over de strijd tegen de vijand, maar ook een spookverhaal of juist een verhaal in de moderne tijd behoren tot de mogelijkheden. Terwijl de bezoeker zich voortbeweegt door het landschap, dragen de voor de bezoeker zichtbare elementen bij aan de beeldvorming.

Een andere mogelijkheid is het op reguliere basis organiseren van rondleidingen. Voor veel bezoekers is de samenhang van de verschillende elementen van de Linie niet duidelijk. Door onder leiding van een gids het landschap te bezoeken, kan de samenhang tussen de zichtbare elementen voor de bezoekers duidelijk worden. Extra spannend is bijvoorbeeld een rondleiding in het donker, waarbij ook daadwerkelijk een fort wordt bezocht.

De doelgroep in dit scenario is erg breed: van gezinnen met kinderen en schoolklassen tot aan senioren.

Bijzonderheden

- Eenvoudig te realiseren.
- Lage investering.
- Lage exploitatiekosten, nauwelijks opbrengsten.
- Vanuit educatief oogpunt aantrekkelijk.

Vervolgstappen voor realisatie

1 Inventarisatie van de bij de groepsschuilplaatsen betrokken partijen

Daarbij gaat het om de eigenaren, de Liniecommissie, de gemeenten en terreinbeherende organisaties zoals Natuurmonumenten.

2 Presentatie mogelijke ontwikkelingsrichtingen

Er wordt een bijeenkomst georganiseerd voor alle betrokken partijen. Tijdens deze bijeenkomst zullen de mogelijke ontwikkelingsrichtingen van de groepsschuilplaatsen worden gepresenteerd, en zullen de reeds bestaande ideeën bij de betrokken organisaties worden geïnventariseerd.

3 Keuze meest gewenste ontwikkelingsrichting door betrokken partijen

Tijdens of kort na de bijeenkomst met de belanghebbenden wordt de uiteindelijke ontwikkelingsrichting gekozen. Daarbij wordt gelet op zaken als wenselijkheid en (financiële) haalbaarheid.

4 Verder uitwerken gekozen ontwikkelingsrichting

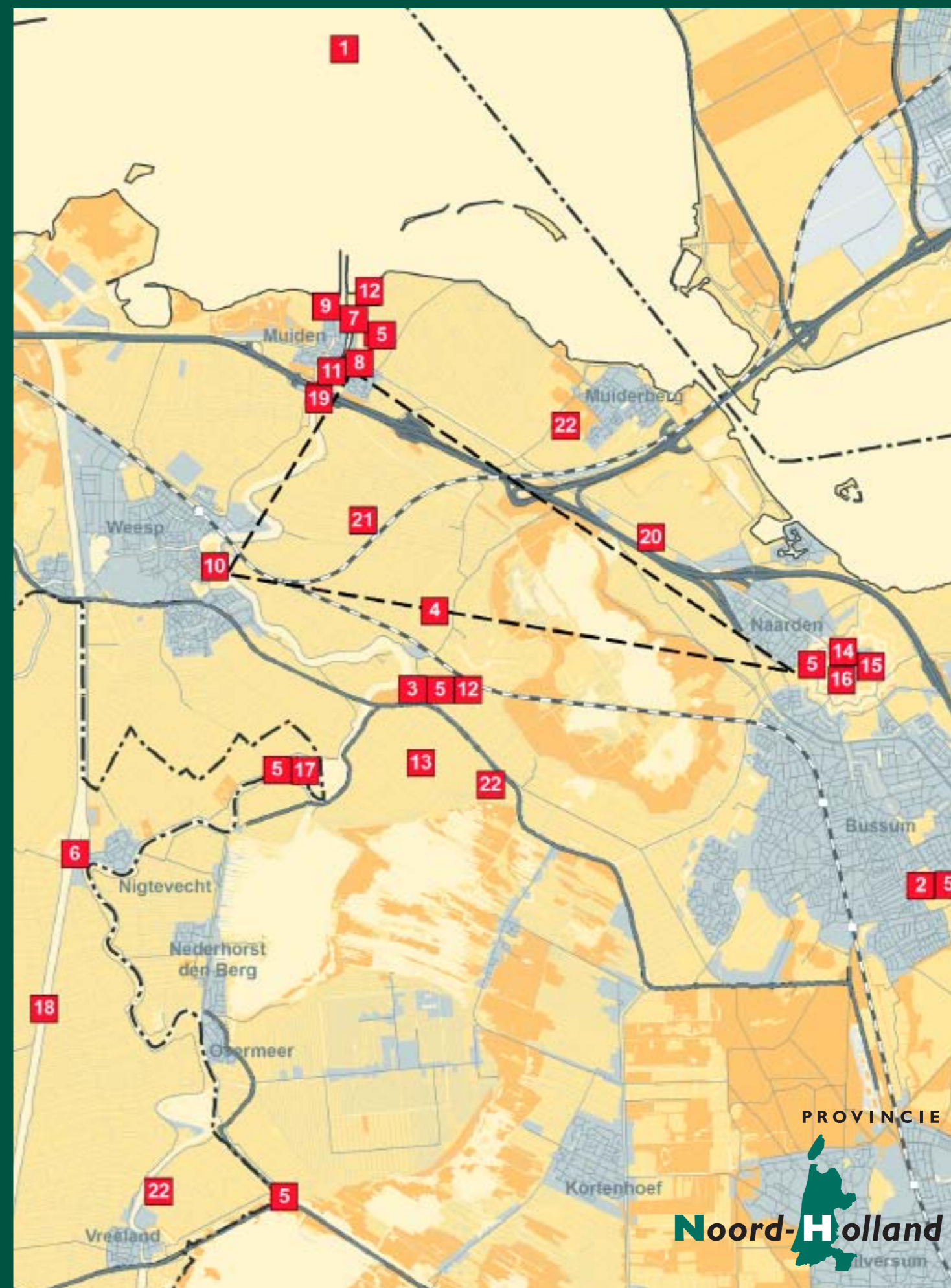
De gekozen ontwikkelingsrichting wordt vervolgens verder uitgewerkt. Een definitief projectplan wordt opgesteld met daarin conceptbeschrijving, benodigde investeringen, de wijze van exploitatie en het te verwachten exploitatieresultaat. Daarbij worden ook de exploitatiepartijen vastgesteld.

5 Realiseren van draagvlak en financiering

De laatste stap voordat tot daadwerkelijke realisatie kan worden overgegaan, betreft het verwerven van draagvlak bij financiering door de betrokken partijen. Daarbij dient duidelijkheid te worden gegeven over de investeringskosten en de kosten op langere termijn, zodat de realisatie van het project ook op langere termijn gewaarborgd blijft.

Uitvoeringsprogramma Nieuwe Hollandse Waterlinie in de Vechtsreek-Noord

- 1 Bestendigen en ontwikkelen forteiland Pampus
- 2 Restauratie Fort Werk IV
- 3 Consolideren en recreatief ontwikkelen fort Uitermeer
- 4 Ontwikkelen recreatief, toeristisch arrangement tussen Muiden, Weesp, Naarden en Bussum
- 5 Ontwikkelen educatief programma over de fortificaties in de Vechtstreek-Noord
- 6 Opknappen van de fietsveer bij Nigtevecht
- 7 Realiseren nieuwe bezoekroutes in het Muiderslot
- 8 Ontwikkelen van het Muizenfort
- 9 Restauratie en herbestemming van de Westbatterij
- 10 Recreatieve impuls van de Schansen
- 11 Realiseren van horecavoorzieningen in Fort H
- 12 Landschappelijke en recreatieve ontwikkeling van de hoofdweerstandslijn
- 13 Realiseren van een routestructuur in de Vechtstreek-Noord
- 14 Voltooien beheervisie Naarden-Vesting
- 15 Ontwikkelen van open schootsvelden binnen het beschermd stadsgezicht van Naarden-Vesting
- 16 Bestendigen en ontwikkelen van de pleisterplaats Naarden
- 17 Vergroten van de beleefbaarheid van fort Hinderdam
- 18 Realiseren van verbindingen over het Amsterdam Rijnkanaal
- 19 Het leggen van een Aqua-ecoduct in de vorm van een tunnel
- 20 Ontwikkelen Naardertrekvaart in relatie tot het Muizenfort
- 21 Uitwerken haalbaarheid noodberging Keverdijkse Polder
- 22 Benutten kansen groepsschuilplaatsen in de Vechtstreek-Noord

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland

Postbus 123

2000 MD Haarlem

Tel.: (023) 514 31 43

Fax: (023) 514 40 40

Internetadres: www.noord-holland.nl

E-mailadres: post@noord-holland.nl

Eindredactie

Provincie Noord-Holland

Directie Beleid

Sector Project en Programma

Fotografie

Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging

Provincie Noord-Holland

MediaProductie

Papier

Hello matt, houtvrij MC

Oplage

100 exemplaren

Haarlem, augustus 2006